Эхэ-һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрийн 21-һээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 МАРТ 2 СУББОТО

№ 45 (18668)

сэн 6 мүн.

Мүнөөдэрэй шухала асуудал

САГАЙ ҺАЛХИНДА ҮҮГДААГҮЙ...

...рэл хэлэн уг заншалаймнай түүхэтэ заямар бэрхэшээлэд ороһоны аха үеэрдэмтэд, багшанар бэшэжэл байдаг. Тэрүү хүн һэн тула, өөрынгөө үе абажа хэлэжэ үзэнүүб.

...нии адаглахада, энээхэн хорёод жилэй...ада яһала ехэ юумэеэ гээгээбди. Өөһэ...ые һайнаар ойлгоһ, мэдэнгүй гээгээб...ыг хабди. Юрэдөө, түгэс хүгжэн...циалис обществодо ажаһуунебди гээд, ...дөө юутэйбибди, хайшаа болоообибди ...бодол зариманаймнай сэдьхэл бодол ...хэгүй байшоол даа. Эндэ бүхы хүнүүзэмлэжэ болохогүй, уг үндэһэн ту...бодомколһон нүхэд яагаашье һаа, ...даа. Баһал эндэ «тэрэ сагаймнай ...лан» боолто болохо байгаа. Һанаан ...ашье, заяан хүрэхэгүй байгаа. Юу-дэб ...тэрэ үеымнай хараа шугам баримшэд ...оодэ абажа үгэхэгүй байгаа ха ...Гансашье манай бүряад бэшэ, мүн ...ньо бага арадуудай үндэһэн соёл, ...л гээшэ СССР-эй градуудай өөрөө ...искусство гэжэ ехэзэр, гоёор нэрд... «олоной тогоондо» хуу худхар...шэ.

...хэрээ социалис түхэл маягаараа ...льна искусство» гэһэн үгэнүүд ...лдэ ямар үраяр дуулдагша һэм? Ха...үнөө ондоохоноор, үнэзэгыгөөр бо...лхо саг ерэ. Үндэһэн хэлэмнай, ...шалнай хараа байса нюдэн дээрэм...ааліханаар, бага багахананаар, ду...ыналаршье гэхэ юм гү, маһаа хо...холодоһоор нилээдгүй холодоо. Зу...ехэ арга боломжо бии. Мүнөөдэр ...лэгэгүй, бүйтадаа шармэйн ороло...ы, урдань ороо шадахэбди, үглөө...лоо һаа, хожомдохомнай дамжаг...

...ісэг хулинсагайнгаа, эжы, эбынгаа ...ябаһан хүбсаһанһаа эхилхэмни. ...дэгэл, торгон тэрлиг, галаад оной ...болотор олон зон манай нютагта ...ь һэн, олонхинь хүгшэд. Жераад ...ер ябаган гуталнууд олоор өөдгог...даа. Хоёр янза байгаа. Үндэһэөр ...гутал нуудые вельвет гү, али миин ...хубзн татажа оёхо. Мүнөө зарим ...ябаган гутал үмдэнэ. Эдэ бүгэ...пахын тула үхэрэй арһа элдэгшэ һэ...ука тээбиинэртэй тухаараа эрьюул...нюулэлсэһэн байнеб. Гансашье үхэ...ь; хониной, мүн ангайшье арһа хүг...хэн шахуу элдэдэг байгаа. Фабри...ай үйлэдбэрилһэн гутал, хубсаһа...ь болоһоор, урдаадаа үмдэгдэжэ ...гутал, хубсаһемнай хойшоо гараа. ...дэхэшье хүнүүднай хүргаяа дара...похоор үсоон, айлай газаа эрьюул...ай аргагүй хохидолдо ...гомдолтой.

...болоһон съездюумэн хулээгдэнэ. ...тэрэл хэлээ эршэмжөөе, тиигэбэл ёһо ...соёл гаргаэрэлнай ...оороо һэргэхэ бо...

Е. НИМАЕВ,
Цаһарэй районой Ман-Нуур тосхоной ажалай ветеран.

...ряа нюдэжэ шүлэ шанагша һэн. Мүнөө һанахадам, бүхэли үдэр соо үлтиргэгдэ-һэн ороһоной шүлэнэй амтатай гээшэнь! Э-ээ-эй хажуу аар тосхо-ойм-лай айлнууд үүсынгээ яһа гансаханиеньшье газаашань хаянгүй суглуулаад, хабарынь үлтилжэ, яһала болохотой яһанай тоһо гаргажа абагша һэн.

Айл бүхэн таряа хууража, гар тээрмэдэ эрьюулжэ аагаһан (гурилтай адли) болгожо абаха. Сай тоһон хоёрто зууража замбаа хэжэ эдихэдэ баһал амтатай. Үбһэндэ гаралганай болоходо, айл бүхэн замбаа бэлдэжэ абагша һэн. Харин мүнөө тиимэ юумэн үгы, тон лэ үсөөхэн айл түхеэрнэ. «Зехаеминай замбаа» гэжэ бэшэ аймагуудаар ехэл һонирходог лэ. Зутараантай сайгаар айлшадаа хүндэлхэдэ, ямар һайн бэ?

Нютагаархинайм үшөө нэгэ онсо заншал гэхэдэ, зөөхэй болоно. Загарай, Хоридо сүсэгыгөө зөөхэй гэдэг. Манай эндэ зөөхэй гэжэ тад ондоо хоол нэрлэнэ Шэнийсын гурил, уһан тоһон хоёрто бусалгаад худхана. Ехэ тоһон соо болоһон хурса хадань зарим хүнүүд эдижэ бирадаггүй шахуу. Юундэб гэхэдэ, шарань абаһаар зүрхэндэ хүрэнэ бшуу.

Үмсэдэшье, совхозуудташье (аймаг соогоо) аарса өхээр бэлдэдэг байгаад, мүнөө үсдэ айлнуудаар бэдэрээд турша даа, олохогүйш. Үгы һаа, айраг бүлэхэ айл тоотой боложо байнхэй. Аарса айраг хоёрые үлтиргэһэн ороһотойгоор гаяма халуунда гудамхижаргхихадэ, унда харяагаад ямар гоёшоб?

Эзэгэй, хуруул гэхэһээ эхилээд, һүнһөө гарадаг сагаан эдеэнэй хэдэн зүйлнүүдые хажэ, аха үетэмнай хүндын табагуудаар столоо ямар баянаар шэмэглээд һуугша гэм даа? Гансашье сагаан эдеэн бэшэ, мүн мяхаар элдэб хоол хэдэг байгаа. Эдэ бүгэдэ эдеэ хоол түхеэрхэ, гутал хубсаһа оёхо, арһа шүрбэһэ элдэхэ һайн һайхан заншалнуудыень хүндэлжэ, үнэзэгыгөөр шудалжа, халажа абахаяа саг соонь ороддоогүймнай — мүнөө болоходо, хойшолонгоо харуулба бшуу.

Уг гарбалайнгаа заншал сахижа, хэжэ байһан юумыень, хаянгүй хэжэ һураабал, эд бараа, эдеэ хоолоор дуталдаһан энэ сагта хохидохошьегүй байгаабди. Үхэр малаа һайса үдхэбэл, сельподо тоһо, мяхан наймаанда ерэбэ гү гэжэ, худөөдэ ажаһуудаг хүн аад, һурагшалжа ябахагүй һэмди. Табан хушуу мал үдхэлгэ, түрэл арадаймнай гол ажалынь байгаа. Малша бүряад гээд дэмы нэршээгүй.

Уран зохёолшо Михаил Степановай һанамжа газетэдэ уншаһанга, үхаандаа һэргээнэб. Республикынь ниислэлдэ ресторан гү, али кафедэ, бүряад нэрэ үгэжэрхихэдэ, бүхыдөө национальна шэчжэтэй болоногүй, үндэһэн барилгын үндэһэн архитектурын түхэл маяг дахажа, тон үндэһэн маяттайгаар барилгыень бүтээбэл, тааруу байха һэн гэжэ тэрэ бэшээ һэн. Хаш Зуб лэ даа. Жэшээнь, Европын архитектура хэрэглэжэ баряад, ямар нэгэ бүряад нэрэ «Туяа», «Толон» гээд нэрлэжэрхибэл, тааруу бэшэ ха юм даа.

Эжы, абамни болоод нүхэдэйнь хэлэдэгээр, залуу ябахадаа, өхэл һонөөр үдэшэеэ үнгэргэдэг байгаабди гэжэ зугаалдаг һэн. Дуу хаялсаха, бэһэлиг, бээлэй нюулсаха, түүдэгэй нааде эмхидхэхэ гэхэ мэтэтэр ёохордоһоор, яаһаэр байтернай нэгэ мэдэхэдэ, үүр сайшаһан, клубнаа сэхэ полидсо гарагша һэмди гэлсэгшэ бэлэй. Һүүлэй үедэ удэшэ бүри шахуу үнөөхил элдэбын баруунай хүгжэм, элдэб аппаратураһаа «адхаржа» байхэ. Тэдэ бүгэдэнь балайшье ойлгосогүй, олонхинь бижэгэнэн, нижагаһаан... Үрдын наадануудай түхэл янзые һураагшалжа, бэшэжэ абаад, залуушуулай наададаг болоо һаа, тон һайн бэлэй. Мэдэхэ хүнүүд олдохошье байна ха юм.

К. БАЛЬЖУРОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Сагага нютаг.
Захаамин.

КПСС-эй РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДТЭ

КПСС-эй рескомой бюрогой заседани боложо, ССР Союзые бүтэн бүрин байлгаха асуудалаар СССР-эй референдумдэ бэлдэхэ, тэрэниие үнгэргэхэ талаар республикын партийна организацинуудай хүдэлмэри тухай асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Референдумдэ бэлдэхэ талаар партийна комитедүүдэй болон партийна организацинуудай, совет органуудай хүдэлмэри мүнөөнэй зорилгонуудта хүрэнэгүй, ажалша коллективүүдтэ, зоной ажаһуудаг газарта эмхидхэлэй болон ниитэ-политическэ хүдэлмэри һулаар ябуулагдана, референдум бууруу һургэхэ гү, али тэрэнэй дүнгүүдтэ муугаар нүлөөлэхэ һанаһан хүсэнүүд тухай зондо ойлгуулжа үгэнэгүй.

СССР-эй референдум үнгэргэлгэдэ хабаатай эмхидхэлэй-политическэ хэмжээ ябуулгануудай түсэбые КПСС-эй реском баталжа, Буряадай ССР-эй бүхы эрхэтэдые болон коммунистнуудые референдумдэ эмхитэйгээр хабаадахынь үрялһан Хандалга абаба. (Энэ Хандалга хэблэлдэ толилогдохо). Энэ шэглэлээр хэгдэхэ хүдэлмэриие улам эдэбхижүүлхэ талаар бодото хэмжээнүүдые абахые, СССР-эй референдумдэ бэлдэхэ, тэрэниие үнгэргэхэ хэрэгтэ коммунист бүхэниие, хабаадуулхые, ССР Союзые бүрин бүтэн үлөөхэ талаар ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулхые КПСС-эй райкомууд болон Гусиноозёрскын горкомые тус асуудалаар абтаһан тогтоол уялгалба.

Республикын хүн зониие эдеэ хоолоор хангалга тухай КПСС-эй гэшүүн, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэ Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. К. Агаловай тоосоо КПСС-эй рескомой бюро шагнаба. Мүн баһа заседанида уригдаһан Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшын орлогшо А. М. Шевченко, худалдаа наймаанай министр М. Х. Харанутов, Буркоопсоюзай правленийн түрүүлэгшэ Л. А. Бляхер, һүнэй болон мяханай промышленностинин нэгэдэлнүүдэй генеральна директорнүүд К. М. Шурыгин, В. И. Канибалоцкий гэгшэдые шагнаа.

Хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха байдал ехэл хүндэ хүшэр болон ой гэдэ тэмдэглээ. Энэ хадаа урдань бии байһан ажахын холбооной таһаһанһаа, гүрэнэй фондоор эдеэ хоолой зүйлнүүдые үгэхэ журамай муудаһанһаа болоо. 1990 ондо, мүн 1991 оной эхиндэ мал ажалай гол шухала продуктнуудые үйлэдбэрилгын, худалдан абалгын хэмжээнэй доошолоһоо боложо, хүн зониие эдеэ хоолоор хангалга орёо болобо. Тэрэшэлэн хертаабха, овощ хадагалха талаар дутагдалнууд бии. Ниитын малай үбэлжэлгэ хүшэр байдалда оронхой.

Энэл ушарһаа боложо, мяханай болон һүнэй продуктнуудые гаргалга доошолоо. Талоноор зониие эдеэ хоолоор хангалга баһал хүшэр болонхой.

Хэрэглэмжын дэлгүүртэхи байдалай мүнөө байһан үшар эльдэб тушаалтай хүтэлбэрилхы кадрнуудай хүдэлмэридэ бии байһан дутагдалнуудһаа болоно гээд рескомой бюрогой заседани дээрэ тэмдэглэгдээ. Энэ тон шухала, орёошье зорилго шиидхэхэ талаар тэдэнэй хэрюусалга доошолоо. Хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха асуудалые шиидхэхэ талаар хүтэлбэрилэгшэд - коммунистнуудта республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. К. Агаловта, Агропромсоюзай түрүүлэгшэ Н. Н. Найдановта, Буркоопсоюзай правленийн түрүүлэгшэ Л. А. Бляхерта ажаглалта хэгдээ. Энэ хүдэлмэридэ бүхы хэмжээнүүдые абаха эрилтэ тэдэнэртэ табижа, тэдэнэй партийна хэрюусалгатай байһыень рескомой бюро зааба.

Өөһэдынгөө газар дээрэ хүн зониие эдеэ хоолоор хангахэ талаар хэрэгтэй бүхы хэмжээнүүдые абаагүй, Улаан-Удэһөө юумэ абаашажа шадаагүй. Кадрнуудһаа партийна шанга асуултын хэгдээгүй байһанда КПСС-эй райкомуудай, партийна эхин организацинуудай, арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй хүтэлбэрилэгшэдкоммунистнуудай анхарал хандуулаа.

КПСС-эй рескомой бюро «Республиканска партийна организациин бүридэл тухай» асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Тус асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ партийн Загарайн райкомой ба Гусиноозёрскын горкомой нэгэдэхи секретарьнар Б. Г. Будаев, С. П. Будажапов, КПСС-эй рескомэй бюрогой гэшүүн, РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой нэгэдэхи секретарь Ц. Б. Батуев, партийн рескомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов хабаадаба. Республикын партийна организацийн, партийна эхин эмхинүүдэй бүридэлдэ горитой хубилалтанууд болоо гэжэ эндэ тэмдэглэгдэ. 1991 оной январиин 1-нэй мэдээгээр коммунистнуудай тоо 10,4 процент хороо гэхэ гү, али бүхыдөө 50 427 коммунист бүридхэлдэ байна. Илангаяа барилгын, промышленностинин ба транспортын предприятинуудта коммунистнуудай тоо үсөөрөө. Үнгэрһэн жэлэй гуршада 5313 хүн партийнаа гараа гү, али гаргагдаа.

Энэ асуудалые хаража үзөөд, КПСС-эй рескомой бюро партийн рескомой таһагуудта, райкомууд болон горкомуудта парторганизацинуудай бүридэлдэ боложо байгаа хубилалтануудые гүнзэгыгөөр, али али талаһаань шэнжэлжэ үзэхые, мүнөөнэй байдалда тодорхой сэгнэлтэ үгэхые, партийн зэргэнүүдые бэхижүүлхэ талаар аша үрэтэй хэмжээнүүдые бэелүүлхые дурадхаба.

1990 ондо республикын парторганизацида партийна түлбэриин ороһон түхай асуудал мүн зүбшэн хэлсэгдээ.

КПСС-эй рескомой хэрэгүүдые эрхилэгшэ А. П. Елгин тус асуудалаар элидхэбэ. Мүн Прибайкалийн ба Октябрьска райкомуудай нэгэдэхи секретарьнар А. А. Чукреев, А. К. Малиновский, Мухар-Шэбэрэй райкомой секретарь Л. А. Юдина гэгшэд партийн гэшүүнэй түлбэриие гуримшуулха хүдэлмэри түхайда мэдээсээ.

Партийн гэшүүнэй түлбэри түлэхэ хэрэгые гуримтай болгохо талаар тодорхой хэмжээнүүдые абахынь партийн райком, горкомуудые, партийна эхин организацинуудые, районно парторганизацинуудай шалгалтын комиссинуудые КПСС-эй рескомой бюро уялгалаа.

1990 оной дүрбэдэхи кварталда мал ажалай продукци үйлэдбэрилгын ба гүрэндэ тушаалгын талаар республикын районуудай социалис мүрысөөнэй дүнгүүдээр партийн рескомой бюрогой, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэй ба профсоюзуудай советдэй; РСФСР-эй ЛКСМ-эй рескомой тогтоол баталагдаа.

КПСС-эй рескомой бюро эмхидхэлэй-партийна, кадрова ба үзэл сурталай хүдэлмэриин бүсад асуудалнуудые хаража үзэбэ.

М. С. ГОРБАЧЕВ МОГИЛЕВСКО ОБЛАСТЬДО

МОГИЛЕВ. СССР-эй Президент М. С. Горбачев Могилевско областёор гурбадахи удэртөө ябахадаа, радиацяар эгээл ехээр бузарлагдаһан Быховскэ, Славгородско, Чериковско, Краснопольско ба Костюковичско районуудые хараһан байгаа.

Эндэхи 21 районуудай 12-ынь радиацяар бузарлагданхай. Иимэ 1063 һуурин тосхондо 260 мянга гаран хүн ажаһуудаг. Хүдөө ажал эрхилжэ ажаһуужа болохогүй нютагуудһаа хүнүүдые гаргажа, ондоо тээ түбхинүүлхэ талаар хүдэлмэри областьдо ябуулагдана. Нёдондо жэлдэ 20 һуурин тосхон бодхоогдожо эхилээ юм.

Липовкэ тосхоной дэргэдэ баригдажа байһан иимэ тосхондо М. С. Горбачев зогсожо, барилгашадтай хөөрэлдэһэн байгаа.

Удаань тэрэ Самотевичи тосхондо удаан тогтожо, ажаһуугшадтайнь хөөрэлдэбэ.

Удын һүүлдэ Быховэ хотодо областинин городууд болон районуудай, предприятинуудай, ажахынууд болон эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй, дайнай ба ажалай ветерануудтай үнгэргэгдэһэн уулзалгада М. С. Горбачев хабаадаба.

Белоруссийн Компартийн Могилевско обкомой нэгэдэхи секретарь В. А. Попов уулзалгые нээһэн байна. Арадай депутадуудай областной Советдэй Түрүүлэгшэ В. С. Леонов, партийн Быховскэ райкомой нэгэдэхи секретарь, арадай депутадуудай районно Советдэй түрүүлэгшэ А. Р. Позюмко болон бусад үгэ хэлэхэдэ, реформонуудые үргэлжэлүүлхэ, орон соохи политическэ байдалые тогтонижоруулха, гурим журам бэхижүүлхэ, хуулиин ба гүйсэдхэхы засагай зургаануудай хүдэлмэриие үндэһөөрнь һайжаруулха хэрэгтэй гэбэ.

Һүүлээрнь М. С. Горбачев үгэ хэлээ, олон тоото асуудалнуудта хэрюусаа.

Үдэшэлэн СССР-эй Президент Москвагаа бусаба.

КПСС-эй ЦК-гай СЕКРЕТАРИАДТА

«Шэнэ Союзна хэлсээ дэмжэхээр олониитын һанамжа бүридхэхэ талаар Чувашай республиканска партийна организациин хүдэлмэри тухай» асуудал КПСС-эй ЦК-гай Секретариат хараха үзэбэ.

Шэнэ Союзна хэлсээ дэмжэхээр олониитын һанамжа бүридхэхэ талаар хүдэлмэри ябуулхадаа, Чувашай республиканска партийна организаци СССР-эй Арадай депутадуудай IV съездын, КПСС-эй XXVIII съездын, КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1990 он) ба январиин (1991 он) Пленумуудэй шиидхэбэринүүдые хүтэлбэри болгоно гэжэ баталан абтаһан тогтоол соо тэмдэглэгдэнэ. Адли тэгшэ бүрин эрхэтэ совет социалис республикануудай шэнэдхэгдэһэн федераци болгон ССР Союзые үлөөхэ тухай асуудалые үргэнөөр зүбшэн хэлсэлгые коммунистнуудэмхидхэнэ.

Чувашай ССР-тэ 1,35 миллион хүн, 55 үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд ажаһуудаг. Тэрэ тоодо 67,8 процентнь чувашууд, 26,7 процентнь — ороддуд, 2,7 процентнь татаарнуудюм. Шэнжэлэгшэдэй һанамжаар хүн зоной 90 гаран процентнь ССР Союзые үлөөхын түлөө дуугаа үгэхөөр бэлэн. Республикада ажаһуудаг бүхы нацинуудай түлөөлэгшэдэй 97 шахуу процентнь РСФСР-эй ба СССР-эй бүридэлдэ Чувашые хүгжөөхэ хэрэгтэй гэжэ тооломо. Совет Социалис Республикануудай Союз гэһэн нэрыень үлөөбэл дээрэ гэжэ хүн зоной 92 процентнь тооломо.

Ямаршье үндэһэ яһанай хүнэй эрхэ сүлөөгэй дүүрэнээр хангагдаха шэнэдхэгдэһэн федерацитай Союзай ерээдүй холбоотой гэжэ республикын хүн зон мэдэрнэ.

Хэдэн жэлэй туршада партийн республиканска комитет үргэн олониитэтэй хамта нацинуудай хоорондын харилсаануудые һайжаруулха ба хүн зониие интернациональна ёһоор хүмүүжүүлхэ талаар хүдэлмэри ябуулна. Районно ба городской партийна конференцинүүд, суглаанууд дээрэ коммунистнуудай шэнэ Союзна хэлсээ баталалгада бэлдэхэ үедэ хэхэ хүдэлмэриингөө программа хараалһан байгаа.

Коммунистнуудай ба хүн зоной дүнда хүдэлмэри ябуулхадаа, РСФСР-эй КП-гэй реском, партийна эхин организацинуудай олон янзын онол арганнуудые хэрэглэнэ. Зүбшэн хэлсэлгын үедэ хэлэгдэһэн ажаглалтануудай болон дурадхалнууд согсологдожо, экономическа реформо гүнзэгырүүлхэ, дэлгүүрэй харилсаануудай эрхэ байдалда хүдэлмэридэ бэлдэхэ, бүсад республикануудтай холбоо тогтоохо талаар хэмжээнүүд тодорхойлогдоһон, байгаа. Республикада үндэһэн соёлой булгэмүүд, тубүүд байгуулагданхай. Оюун ухаанай ажабайдал шэнэдхэлгэдэ, манай ороной арадуудай хани барисаа бэхижүүлгэдэ Чувашай ниитын соёлой түб элэбхитэйгээр туһална.

Предприятинуудта, һуралсалай эмхи зургаануудта ниитын-политическэ уншалганууд, «түхэреэн столнууд», үндэһэн ёһо заншалнуудые хүгжөөхэ асуудалнуудаар үгэ буляалдаанууд үнгэргэгдэдэг. Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар республиканска комитет байгуулагданхай.

Партийна комитедүүд Совет засагай зургаануудтай үгээ ойлголсон хүдэлдэг байна. Арадай депутадуудай дунда КПСС-эй гэшүүд олонхинь болодог.

Бүсад республикануудболон областьнуудай олохон партийна комитедүүдтэй, совет зургаануудтай ба ниитын эмхинүүдтэй Чувашай партийна ба совет зургаануудсаг үргэлжын холбоо барисаатайгаар хүдэлдэг. Зохёохы харилсаа холбоон тухай хэлсээнүүд Татаарай, Башкирай, Мордвагай, Мариин республикануудай министерствэнүүдтэй баталагданхай.

1990 ондо Чувашай экономическа байдал хараа байса муудаһан байгаа. Промышленна үйлэдбэриин эршэ доошолоо, социальна һалбариин олон объектнүүд, тэрэ тоодо гэр байра ашаглалгада оруулагдаагүй. Эд хэрэглэлгын дэлгүүр дээрэ бэрхэшээлнүүд ушарна. Ажахынууд хоорондын холбоо барисаанай таһалдуулагдажа байһаниинь тохёолдоһон байдалай гол шалтагаануудай нэгэн болоно.

Иимэ эрхэ байделда республикын партийна организацинууд ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэй, профсоюзай эмхинүүдтэй, предприятинуудай коллективүүдтэй нягта холбоотойгоор хүдэлжэ, үйлэдбэриин журам бэхижүүлхые оролдодог.

Гэхэтэй хамта шэнэ Союзна хэлсээ бэлдэхэ, референдум үнгэргэхэ хүдэлмэридэ республикын зарим партийна организацинууд хабааданагүй гэжэ анхарал хандуулагдаба. Научна, һуралсалай эмхи зургаануудай, худалдаа наймаанай ба ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын албанай партийна организацинууд нэн түрүүн тэдэнэй тоодо ороно.

Чувашай республиканска партийна организациин хүдэлмэриие КПСС-эй ЦК-гай Секретариат гэмгүй дээрэ сэгнээд, референдумдэ эрхэтэдые эдэбхитэйгээр хабаадуулхын тула өөрынгөө арга боломжонуудые хүсэдөөр хэрэглэхыень партийна эхин организацинуудта дурадхаба.

Чувашай республиканска партийна организациин дүй дуршалые хүдэлмэридөө хараада абаха гээд, союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нуудта, рескомуудта, крайкомуудта, обкомуудта, окружкомуудта, горкомуудболон райкомуудта, партийна эхин организацинуудта дурадхаба

Зохёохы ажалтанай холбоонуудтай ба научно-техническэ интеллигенцитэй, залуушуулай эмхинүүдтэй ба нэн түрүүн студентнүүдтэй партийна комитедүүдэй холбоое бэхижүүлхэ асуудалда онсо анхаралаа хандуулха гэжэ дурадхагдаба.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕТДЭЙ СЕССИ ДЭЭРЭ

МОСКВА. Февралиин 28-да Россин парламент кадрова асуудалнуудые шиидхэбэ. Аюулгүйе сахиха талаар РСФСР-эй Верховно Советдэй комитедэй Түрүүлэгшээр С. В. Степашин томилогдобо. Тус комитет февралиин 8-да байгуулагдаһан гэжэ мэдээжэ. Энэ тушаалда депутат Степашиниие дурадхаха зуураа, тэрэ зүүнэй тала баримталдаг юм гэжэ генерал полковник Д. А. Волкогонов хэлэбэ.

РСФСР-эй генеральна прокуророй тушаалда В. Г. Степанков томилогдоо. Валентин Георгиевич Пермиин университет дүүргэһэн байгаа. Һүүлэй үедэ ССР Союзай Прокуратурын мүрдэлгын главна управленийн начальнигай орлогшо, Хабаровска хизаарай прокурор, республикын генеральна прокуророй нэгэдэхи орлогшо байһан. Тэрэ 1973 онһоо КПСС-эй гэшүүн юм.

Арадай депутадые бусааха гурим тухай РСФСР-эй Хуулиин проектые депутадууд хаража үзэбэ. Энэ проект тушаа ондо ондоо һанамжанууд хэлэгдээ. Тиимэһээ хуулиин проект баталагдаагүй. Зүбшэлэлгын комисси байгуулжа, тэрэниие дахин зүбшэн хэлсэхэ шиидхэбэри абтаба.

(ТАСС).

МИНИСТРНҮҮДЭЙ КАБИНЕТ ЯМАР БАЙХАБ?

Февралиин 28-да Союзна парламентын сесси дээрэ Министрнүүдэй кабинет тухай хуулиин проектые зүбшэн хэлсэлгэ үргэлжэлүүлэгдэбэ. Кабинет тухай хуулиие гү, али һаяхан СССР-эй Президентын дурадхаһан премьер-министрэй зарим орлогшонор болон министрнүүдые түрүүн хаража үзэхэ гү гэһэн асуудалаар үгэ буляалдаан болобо. Министрнүүдэй кабинет тухай хуулиин проектые түрүүн хаража үзэхэ тухай депутат А. А. Коршуновой оруулһан дурадхалай түлөө булта дуугаа үгэбэ.

(ТАСС)

ГОЛ АНХАРАЛДА-РЕФЕРЕНДУМ

КИЕВ. (Укринформ—ТАСС). Союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нуудай, республиканска партийна комитедүүдэй секретарьнарай зүблөөн-семинар февралиин 28-да Украинын ниислэлдэ эхилээ.

Адли тэгшэ бүрин эрхэтэ республикануудай шэнэдхэгдэһэн федераци болгон, ССР Союзые үлөөхэ тухай референдум мартын 17-до үнгэргэхэ асуудал уулзалгада хабаадагшадай гол анхаралда табигдана.

Зүблөөн-семинар хоёр үдэр болохо юм.

ҺАЙНААР ЗАҺАГДАНА

Локомотивщигуудай эзлжээтэ съезд һая Улаан-Удын Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводто болоо. Алас—Дурна зүгэй, Забайкалиин, Зүүн Сибириин, Красноярска, Целиннэ, Баруун Сибириин, Зүүн-Урда зүгэй түмэр замуудай болон зургаан депогой хүдэлмэрилэгшэдэй түлөөлэгшэд съездын хүдэлмэридэ хабаадаа.

Менай завод электровозуудые заһабарилха ба тэдэниие саг соонь заһабарилгада эльгээхэ талаар эндэ дурдагдаһан түмэр замуудһаа гадна, Горьковско болон Урда-Ураалай түмэр замай коллективүүдтэй хэлсээ баталдаг юм.

Локомотивуудые заһабарилгын, мүн шэнэ сэнгүүдэй асуудалнууд тусхайтаар хараагдаа. Заһабарилгын шанар болон хэлсээнэй ёһоор локомотивуудые эльгээхэ тушаа эндэ шиидхэбэри абтаһан байна.

Т. СОБИНКОВА.

Тарбагатайн районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой баригашадай бригадын гэшүүд нёдоидо жэлдэ нютагайнгаа хүн зондо байрын хэдэн олон гэрнүүдые бодхоожо үгэһэн байна. Тэдэ гэрнүүдтэнь колхозчинууд орожо түбхинэхэй.

Модошо дархашуулай бригадые колхозой үнинэй гэшүүн Елуп Васильевич Иваков [зураг дээрэ] хүтэлбэрилдэг юм. Энэ хүнэй ударидахы бэлигэй, уран бэрхын, ажалша шадабаринн ашаар ла энэ нютагта барилга урагшатай һайнаар ябуулагдана.

В. ПЛУТТЫН фото.

СССР-эй референдумые угтуулан

ССР СОЮЗЫЕ ҮЛӨӨХЭ ХЭРЭГТЭЙ

СССР-эй Арадай депутадуудай дүрбэдэхи съездын шиидхэбэрээр 1991 оной мартын 17-до СССР-эй референдум үнгэргэгдэхээ байна. Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой партийна организаци амин шухала удхатай энэ үйлэ хэрэгтэ январиин 15-һаа бэлдэжэ эхилээ. Партийна организациин тодорхойлһон түсэбэй үндэһөөр эмхидхэлэй ба политическэ шэглэлэй хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэхоор хараалагдана. Политһургуулинуудта союзна хэлсээн ба референдум үнгэргэлгын асуудалнуудаар лекци, хөөрэлдөөнүүд, политинформацинууд, полит-хэшээлнүүд, мүн арсалдаата хөөрэлдөөнүүд эмхидхэгдээ. Жэшээнь, январиин 24-дэ, февралиин 21-дэ тус асуудалаар ниитэ полит-үдэрнүүд үнгэргэгдөө. Мартын 12—13-най үдэрнүүдтэ үнгэргэгдэхэ Лекторэй үдэрые мүн лэ референдумэй асуудалда зорюулха хүсэлтэйбди.

Локомотив заһабарилгын, вагон заһабарилгын, шудхалгын-механическа ба туһаламжын цехүүдэй партийна эхин эмхинүүдэй нээмэл суглаануууд февралиин 19—20-до үнгэргэгдөө. Эдэ суглаануууд дээрэ «КПСС-эй ЦК-гай ба ЦКК-гай январиин Пленумэй дүнгүүд ба референдумые үнгэргэхэ талаар парторганизацинуудай зорилгонууд» гэһэн асуудал зүбшэн хэлсэгдээ. КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, партиин Буряадай рескомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов, партиин Железнодорожно райкомой нэгэдэхи секретарь А. Н. Колдунов, парткомой секретарь А. Я. Пиядин гэгшэд суглаанда хабаадагшадай урда элидхэбэ 20 коммунист үгэ хэлэбэ. Илангаяа партиин, ажалай ветерануд Р. Х. Тороновой, А. З. Шиловэй, заводой ветерануудай советэй түрүүлэгшэ Ф. А. Абагаевай хэлэһэн үгэнүүд сугларагшадай зүрхэ сэдьхэл хүдэлгөө. Эхэ оронойнгоо хуби заяан тухай һанаагаа зобожо байһан тухайгаа, Союзые үлөөхэ, тэрэниие үнэзгыгөөр шэнэдхэхэ шухала гэжэ тэдэнэр мэдүүлээ.

Полит-һуралсалай пропагандист Б. А. Баранов, мүн автотранспортна цехэй партийна эхин эмхиин секретарь В. И. Марков заводой коммунистнуудта иигэжэ хандаба: «Коммунистнуудһаа бэшэ ондоо хэн орон доторхи байдалые үнэн зүбөөр, сэхээр арад түмэндэ харуулжа, Союзай һандаран һалаха аюулай хойшолонгуудые хүн зондо ойлгуулха гээшэб? Хэрбээ бидэнэй эдэбхи оролдолго гаргажа, Союзые үлөөхэ талаар тодорхой, үнэн сэхэ программатайгаар арад зондо хандаагүй һаамнай, Союзые, манай партиие харааха, дорожолхо ондоо партинууд, нэгэдэлнүүд олдохо байха даа. Бидэ, заводой парторганизациин гэшүүд, иимэ байра байдалтай эбсэхэ ёһогүйбди». Хүгжэмэй һургуулиин директор С. Б. Грешилов, механическа цехэй мастер И. И. Шаманаев, булад шудхалгын цехэй пропагандист С. И. Чеботарев үгэ хэлэхэдээ, референдум үнгэргэлгын зайлашагүй шухала удхатай байһые, СССР гүрэнэй бүрин эрхэтэ республикануудай шэнэдхэгдэһэн нэгэдэлэй (федерациин) гуримаар байгуулагдаха ёһотой байһые тэмдэглээ.

Нээмэл партийна суглаануууд дээрэ заводой бүхы коммунистнуудта иимэ хандалга нэгэн дуугаар баталагдан абтаба:

«Манай заводой коллектив Украинын, Белоруссиин, Азербайджанай болон Прибалтикын бүхы республикануудай олон ажалша коллективүүдтэй ажахын хэлсээнүүдые баталһан, нягта холбоотой болоһон юм. Зам харилсаанай министерствын 32 һалбарида (хергыда) манай завод продукцияа ябуулдаг. Ороной 300 гаран хото городһоо эд зүйл, материалнуудые абадагбди. Союзай һалан һандараа һаа, ажахын харилсаанууднай эбдэрхэ, энээнһээ уламжалан, үйлэдбэриин ашаг үрэ доошолхо, республикын, бүхы ороной түмэр харгын хүдэлмэри хохидолдо орохо болоно бшуу.

Заводоймнай хүдэлмэришэдэй түрэлхид, танил таланууд ороноймнай алишье хизаарта, алишье республикада бии. ЛВРЗ-гэй коллективтэ 34 үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд: ород, буряад, татаар, украин, кабардин, осетин, латыш болон литовецууд мүн бусадшье арадууд эбтэй эстэйгээр хүдэлдэг.

ССР Союзай арадууд булталаа ниитэ нэгэн түүхэтэй, адли хуби заяатай юм, СССР хадаа ниитэ нэгэн түрэһэн тоонто дайдамнай, түрэһэн гэрнай юм. Үргэн уужам энэ түрэл гэртэмнай ямаршье үндэһэ яһанай, ямаршье шажан мүргэлтэй хүн байг, хамаагүй, бултанда хүртэмөөр тааруу, нэрэтэй түрэтэй һуури олдохо байха».

Февралиин 21-дэ заводой парткомдо һунгалтын участково комиссинуудай түрүүлэгшэнэр болон секретарьнартай семинар-зүблөөн үнгэргэгдөө. Железнодорожно райгүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо А. А. Бертаков, эмхидхэлэй тәһагые даагша М. Б. Барлукова зүблөөндэ хабаадагшадай урда үгэ хэлэхэдээ, референдумдэ яагаад бэлдэхэб, тэрэниие яагаад үнгэргэхэ ёһотойб гэжэ хөөрэжэ үгөө. Һунгалтын участково комиссинуудай түрүүлэгшэдые (8 хүн) февралиин 25-һаа эрхилжэ байгаа ажалһаань сүлөөлөөд, һарынь дунда зэргын хэмжээнэй салин түлөөд, референдумдэ бэлдэхэ хэрэгтэ хам орохыень уялгалаа. Харин эндэ хэхэ хэрэг горитой ехэ: дуугаа үгэгшэдые тоо, бүридхэлдэ абаха, харуулан ойлгууламжын агитаци үргэнөөр ябуулха, референдум үнгэргэхэ байра, тәһагуудые шэмэглэхэ, заһабарилха, дуугаа заатагүй үгэхэ хэрэгтэй байһые хүн бүхэндэ агитаторнууд ойлгуулха зэргэтэй болоно. Тодорхойлон хэлэхэдэ, эмхидхэлэй, политическэ хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдаха зэргэтэй.

А. ФЕДОРОВА,
ЛВРЗ-гэй парткомой үзэл сурталай һаһагые даагша.

Хангалга ямар бэ?

САГААН ҺАРЫН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи Нииттын эдеэ хоолой управлениин 1-дэхи трестын «Дархан» гэжэ ресторанай коллектив Сагаан һарын хүндэлэлдэ февралиин 19—22-то үндэһэн буряад эдеэнэй үдэрнүүдые эмхидхээ. Тиин тэдэнэр тусхай бэлэдхэл хэһэн байна. Тэрэнь ямар бэ гэхэдэ, нэгэдэхеэр, урилгын биледүүд хэгдэжэ тараагдаа. Хоёрдохёор, ресторанда ерэгшэд буряад эдеэнэй дээжэдэ хүртэхэһөө гадна, тэндэ олоной анхаралда табигдаһан тематическа столые һонирхон харана. Хониной төөлэйһөө эхилээд, ормог хүрэтэр тэндэ элдэб эдеэн табяатай байна. Энэ эдеэ хоолой хайшан гэжэ, яажа хэгдэдэг тухай мэдэхэ дуратайшуулда технологууд В. С. Павлуцкая (ород хэлэн дээрэ), З. Х. Андреева (буряад хэлэн дээрэ) дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгэнэ, харуулна.

Эндэ сагаан эдеэн элбэг байба.

— Иимэ ехэ бэлэдхэл хэһэн урмандатнай, хүн зоной ябаса ямар бэ даа? — гэжэ эдэ бүгэдые эрхилжэ байһан управлениин хүдэлмэрилэгшэдһөө асуугдаа.

— «Дархамнай» оройдоол жараад һууритай ха юм. Тэрэнэйнь тоогоор хүдэлмэриин үдэр бүриие 2—2 часаар хубаарилһан биледүүдые хубаанхайбди. Коллективүүд яһана эдэбхитэйгээр биледүүдые худалдажа абаа һэн. Ороҳр биледнай 2 түхэригтэ юм. Авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлһэ, Буряадай эрдэмэй түбһөө, Октябрьска райбанкһаа, шубуунай фабрикаһаа болон бусад газарһаа манай Сагаан һарын хүндэлэлдэ эмхидхэгдэһэн хэмжээ ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадана. Бүлэгүүд биледэйнгээ ёһоор хоёр-хоёр час лэ һуугаад гараха гуримтай. Хэрбээ юрын үдэрнүүдтэ «Дарханай» олзо оршо үдэртэ дунда зэргээр 120—200 түхэриг болодог һаа, эдэ үдэрнүүдтэ 800—850 түхэригтэ хүрэжэ байна. Эндэ ерэһэн хүнүүд, Сагаан һарымнай айлшад, сэдьхэлээ сохэ ханамжатай тарана, баяр баясхалан хүргэнэ, — гэжэ К. И. Хунхонова хөөрэнэ.

В. ТОКТОХОЕВА.

Тарбагатайн районой «Южный» гэжэ гахайн комплексын совхозодо хорёод гахайшад 6000 гахай харууһалдаг юм. Геннадий Метафьевич Савиновай хүтэлбэрилдэг бригада ажахы соогоо түрүү зэргэдэ ябана. Үнинэй гахайшад Нина Мельчугова, Галина Бурлакова, Ольга Видоренко, Анатолий Гаенко гэгшэд болоно. Тэдэнэр 800 гахай харууһална.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: гахайшад Н. В. Мельчукова.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ХАШАН МОРИНДО ХАРГЫ ХОЛО

Үнеэдэй һу шэмые эрид дээшэлүүлжэ, жэлдээ үнеэн бүриһөө 2500 килограммһаа бага бэшэ һу һааха тэмсэл нёдондо республика доторкай үргэн дэлисэтэйгээр дэлгэрээ һэн. Зарим түрүү коллективүүд продукци схээр абажа үйлэдбэрилхын тула бүхы арга шадабаряа элсүүлһэн байха. Тусхайлбал, фермэнүүдтээ тоо бүридхэлэй зоотехническэ хүдэлмэри һэргээжэ гуримшуулхаһаа гадна, һүрэг малаа шэмэ, шанартай, олон зүйлэй тэжээлээр хангаха талаар горитой хүдэлмэри ябуулаа юм. Тиихэдэ эрхимлэгшэдэй түрүү дүй дүршэл, онол аргануудые олоной шадабари болгохоор ехэ ажал эмхидхэгдэг һэн. Эдэ бүгэдын ашаар гээгдэлдэ оронхой ябаһан гушан табан фермэнүүдэй зургааниинь нёдондо үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 2000 килограммһаа дээшэ һу һаажа, энэ зэргэһээ гараха аргатай болоо. Жэшээлбэл, үнгэрһэн жэлдэ Баргажанай районой Уланай колхозой Лугшахаенай һүнэй комплексын коллектив үнеэн бүхэнэйнгөө һу шэмые урэанда жэлэйхиһээ 357 килограммаар дээшэлүүлжэ, нёдондо 2011 килограммда хүргөө. Тиихэдэ Яруунын районой Тулдуунай совхозой Тулдуунай фермын һаалишад 1989 ондо үнеэн бүриһөө 1744 килограмм һу эбһэн һаа, нёдондо 2269 килограмм һу һаажа, үнеэдэйнгээ һу шэмые 525 килограммаар дээшэлүүлээ. Мүн Сэлэнгын районой Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой Н. Н. Доржиевай даадаг Түбэй, Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Б. Г. Бадмаевай ударидадаг Балагуунай, Хяагтын районой «Пограничный» совхозой В. Дансарановай хүтэлбэрилдэг Калинишнын, Баргажанай районой Уланай колхозой Л. М. Дугаровагай даадаг Уланай фермэнүүдэй коллективүүд гээгдэлдэ орогшодой дундаһаа гаражa, нэгэ табсан дээшээ һуури эзэлхэ эрхэдэ хүртэбэ. Энэмнай яһала баясамаар амжалта гээшэ.

Үнгэрһэн жэлэй туршада бүхы 35 фермын коллектив жэгдэ иимэ үрэ дүн түйлаха дүүрэн аргатай байгаа гү? Сэхыень хэлэбэл, бии байгаа юм. Эдэ фермэнүүдэй эрхэ байдал юрэнхыдөө тон адли байха. Гээгдэлдэ орогшодой дундаһаа шалгарһан зургаан фермэдэ һу шэмэтэй, һайн үүлтэрэй үнеэд асарагдажа харууһалагдаһан байхагүй. Дурсагдагша фермэнүүдэй коллективүүд нэн түрүүлэн үнеэдэйнгээ һу шэмэдэ гол анхаралаа хандуулжа, арга болсмжоороо һүтэй үнеэдые шэлэжэ олошоруулхые оролдоо ха юм. Мүн малаа хоололуулжа харууһалхадаа, үнеэдтээ һу шэмынь зэргээр тэжээл үгэдэг болоо. Тусхайлбал, суута һаалишадай арга дүршэлые шадаха зэргээрээ хэрэглэхые оролдоһон байна.

Үнеэдэйнгээ һу шэмые эрид дээшэлүүлхээр горитой хүдэлмэриин ябуулагдажа захалбашье, зарим фермэнүүдэй һаалишад урда жэлнүүдэйнгээ дутагдалһаа хахасаагүй байһандаа ехэ хохидолдо ороо. Тодорхойлбол, эндэ үгтэһэн һаалиин 35 фермэнүүдэй 19 коллективэй үнеэдэйнгээ һу шэмые дээшэлүүлээд байхадань, 16 фермэдэ һу шэмэнь доошолуулагдаа. Илангаяа Хяагтын районой Хүдэриин совхозой Т. А. Никифоровагай ударидадаг Хүдэри-Сомоной фермэдэ үнеэдэй туд бүриин һу шэмэнь нёдондо 578 килограммаар доошолоо юм. Тиихэдэ Сэлэнгын районой «Эрдэм» колхозой Дэбээнэй, Хяагтын районой «Дружба» колхозой Ехэ-Хүдэриин фермэнүүдтэ үнеэдэйнь һу шэмэ аяар 358—368 килограммаар хорошон байна.

Ямар ушарһаа үнеэдэй һу шэмэ доошолооб гэбэл, нэгэдэхеэр, ажахын мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд болон фермын һаалишад сагаан эдеэ элбэгжүүлхэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые хараалжа, ехэ тэмсэлдэ хам оролсоногүй. Эндэ малай харууһан муугаар эмхидхэгдэнхэй, илангаяа үбэлжэлгэдөө хангалтагүй бэлдэхэһээ гадна, һүрэг малаа шэнэлхэ эмэ хашарагуудые һайнаар түлжүүлхэ хүдэлмэридэ анхаргагүй. Гадна зооветеринарна мэргэжэлтэдэй талаһаа усадхагдаагүй нилээд дутагдал бии гээд тэмдэглэлтэй.

Эгээл мүнөө дэлгүүрэй экономикын ёһо гуримай нэбтэрүүлэгдэжэ байһан үеэ урдынхяараа ажаллаха гээшэ аюултай. Нэн түрүүлэн үри шэридэ орожо, өөдэлжэ үндынгүй, улам доройтохо байнаа мартаха ёһогүйбди. Энэ гуримда оробол, үнеэдэйнгээ һу шэмые заатагүй дээшэлүүлжэ, продукци улам ехээр үйлэдбэрилжэ бэлэдхэхын түлөө бүхы хүсэсэ элсүүлхэ болоно. Сэхыень хэлэбэл, тон багаар һу һаадаг гэхэ гү, али үнеэдэйнгээ һу шэмые дээшэлүүлхээр оролдолго гаргадаггүй фермэнүүдые ажахынууд сааашадаа бариха аргагүй дээрэһээ үгы хэхэ гү, али үндэһөөрнь хубилгаха баатай болохол. Тобшолбол, иимэ фермэнүүдэй һаалиин бэшэ, харин мал шахаха гү, али эмэ буруу, хашарагуудые түлжүүлхэ гүүртэ болгогдон хубилагдаа һаа, олон һаалишад, үхэршэд болон урдандаа фермэдэ ажалладаг байһан бусад худалмэрилэгшэд хэхэ хүдэлмэригүй болоходоо магадгүй ха юм. Юрэдөө, мүнөө гээгдэлдэ орсо һаа, хохидолынь олон даа.

1990 ОНДО ҮНЕЭН БҮРИҺӨӨ ҺУ БАГААР ҺААЖА, ГЭЭГДЭЛДЭ ОРОҺОН ФЕРМЭНҮҮД

Ажахынууд	Һаалиин фермэнүүд	Жэлдээ үнеэн бүриһөө һаагдаһаниинь (килограммаар) 1989 он	1990 он
БАРГАЖАНАЙ РАЙОН			
Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз	2-дохи (даагшань Н. Ц. Цыденова)	1813	1564
	3-дахи (даагшань А. Ц. Гомбоев)	1213	156.
Уланай колхоз —«—	Һүнэй комплекс (даагшань Г. Х Лусалова)	1654	201[illegible]
	Уланай (даагшань Л. М. Дугарова)	1814	2074
Баргажанай совхоз —«—	2-дохи (даагшань Г. И. Кокорина)	1365	189[illegible]
	Һүнэй комплекс (даагшань В. И. Шелкозников)	1677	178[illegible]
БЭШҮҮРЭЙ РАЙОН			
«Сибирь» совхоз	Топкын (даагшань С Д. Герасимов)	1962	1837
XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз	3-дахи (даагшань С. Л. Переслыгин)	1578	1614
ЯРУУНЫН РАЙОН			
«Дружба» колхоз	Поперечныйн (даагшань Б. С. Саитов)	1901	1746
Тулдуунай совхоз	Тулдуунай (даагшань Т. Ц. Доржиева)	1744	2269
	Гоондын (даагшань Д. Д. Дантаков)	1666	1478
Улхасаагай совхоз —«—	—«— (даагшань Р. Д. Жамсаранова)	1666	1546
ЗАХААМИНАЙ РАЙОН			
Далахайн совхоз	Зуһалангай (даагшань Л. Ч. Бажеева)	1800	1770
	Ехэ-Цахирай (даагшань Б. Б. Дугаров)	1671	1834
Цахирай совхоз	Бахлайтын (даагшань З. Т. Тушинов)	1771	1550
	Гангын (даагшань И. Н. Муникеев)	1504	1370
ХЭЖЭНГЫН РАЙОН			
Хэжэнгын совхоз	Һүнэй комплекс (даагшань Э.Ц. Жамбалов)	1746	1681
Ушхайтын совхоз	Ородой (даагшань Ц. Б. Домидов)	1162	1557
Ородой совхоз	Михайловкын (даагшань Е. Н. Черных)	1819	1853
Михайловкын совхоз	Элигшэнэй (даагшань Ц. Д. Надмитов)	1998	179[illegible]
ХУРАМХААНАЙ РАЙОН			
Арбатын совхоз	Арзгуунай 1-дэхи (даагшань И. М. Цыремпилов)	1938	1962
	Ямаатхаанай (даагшань Б. Б. Хонхушкин)	1746	1981
Гаргын совхоз —«—	Һахалиин (даагшань Н. Б. Бубнов)	1938	1804
	Балагуунай (даагшань Б. Г. Бадмаев)	1933	2017
Һахалиин совхоз	Элһэнэй (даагшань Е. Б. Хонхушкин)	1640	1713
Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	Ехэ-Хүдэриин (даагшань В. П. Гончиков)	1712	1344
ХЯАГТЫН РАЙОН			
«Дружба» колхоз	Шаазгайн (даагшань А. С. Степанов)	1400	1461
«Родина» колхоз	Үнгэрхэйн (даагшань С. Г. Губаева)	1784	1744
«Заря» колхоз	Хүдэри-Сомоной (даагшань Т. А. Никифорова)	1881	1303
Хүдэриин совхоз	Калинишын (даагшань В. Дансаранов)	1988	2041
«Пограничный» совхоз	Нуур-Түхэмэй (даагшань Н. Ц. Галсанов)	1794	1702
СЭЛЭНГЫН РАЙОН			
«Эрдэм» колхоз	Дэбээнэй (даагшань Г. А. Цырендержиева)	1728	1370
Тельманэй нэрэмжэтэ совхоз	Түбэй (даагшань Н. Н. Доржиев)	1946	2322
ТАРБАГАТАЙН РАЙОН			
«Дружба» колхоз	Пестеревай (даагшань Н. Н. Кудряшев)	1320	1506
ТҮНХЭНЭЙ РАЙОН			
«Сибиряк» колхоз	Ахалигай (даагшань П. В. Серокозиков)	1272	1319

МНРП-гэй 70 жэлэй ой

Монголой Арадай-революционно партиин 70 жэлэй ойдо зорюулагдаһан научно-теоретическэ конференци мүнөөдэр Хяагта хотодо үнгэргэгдэхэнь. Эндэ совет, монгол эрдэмтэд, партийна хүдэлмэришэд, олониитын түлөөлэгшэд хабаадаха юм. Түүхын эрдэмэй докторнууд Д. Б. Улыммжиев, Ш. Б. Чимитдоржиев, эрдэмэй кандидадууд Г. Н Заятуев, Хуташкеев, А. В. Голых болон бусад хэлнүүдые, мэдээсэлнүүдые хэлэхэ. Конференцидэ хабаадагшад В. И. Д. Сүхэ-Баатарай хүшөөнүүдтэ сэгүүдые табиха.

МҮНӨӨШЬЕ ҮҮРГЭНЬ ТОН ЕХ

Тэбхэр 70 жэлэй урда Троицкосавск (мүнөөнэй Хяагта) хотодо Монголой Арадай-революционно партиин нэгэдэхи съезд болоо һэн. Энэ хадаа монгол арадай ажабайдалда айхабтар ехэ политическэ үйлэ хэрэг болоһон байгаа. Имагтал эндэһээ эхилжэ МНРП-гэй үндэһэ һуури табигшад — домог сууда ороһон Д. Сүхэ-Баатар, тэрээнэй дайшалхы нүхэд—1921 оной арадай хубисхалай бэлдэхэл хээ. Энэ хубисхалай ажалша монгол арадай илаатаар түгэсэньень мэдэнэт.

МНРП-гэй бии бололго Агуу-ехэ Октябриин социалис революциин һүлдэ доро дэлгэрһэн революционно үндэлөөнтэй нягта холбоотой. Энээнэй ашаар лэ монгол арад Совет Росситай холбоо барисаа тогтоохо арга боломжотой болоо һэн. Агуу Октябриин үзэл бодол Монголдо дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ ород революционернууд ехэ үүргэ дүүргээ. Үргөөдэ эдэбхитэйгээр хүдэлжэ байһан хүнүүдые нэрлэбэл, М. И. Кучеренко, Я. В. Гемборжевский, И. С. Масляков болон бусад болоно. Тиигээдшье 1918 оной зун Сибирьтэ болоһон сагаантанай буһалгаанай удаа олон большевигүүд Монгол орожо, хоргодоһон байха .

Түүхэ дурсабал, 1919 оной һүүл багаар революционно хүдэлөөн үргэдэжэ, Үргөөдэ нюуса хоёр кружок бии болоо һэн. Эдэнэй гол зорилгонь гэхэдэ, ороноо дотоодын болон гадаадын дайсадһаа сүлөөлхэ болоо юм. Иигэжэл Октябриин революциин үзэл суртал доро монгол арадай мэдэрэл хүгжэжэ, шэнэ үзэл бодолтой хүсэнүүд нэгэдэжэ эхилһэн байна ха юм.

Монгол арадай сүлөөлэлгын тэмсэл Россин талаһаа дэмжэгдэдэг байһан гээшэ. 1920 ондо Монголой делегаци Эрхүү хото ерээ бэлэй. Тэдэнэй зариманиинь Москва ошожо, Сүхэ-Баатар Чойбалсан хоёр эндээ үлэжэ, Монголдо боложо байһан хүдэлөөе хүтэлбэрилөө. Эндэ тэдэнэр Коммунис партиин дүй дүршэлтэй танилсаа. Тэрэшэлэн тэдэнэй хүтэлбэри доро Эрхүүдэ «Монголой үнэн» гэһэн нюуса газетэ хэблэгдэбэ. 1920 оной ноябриин 10-да гараһан энэ газетэ монголой хэблэлэй эхи табиһан түүхэтэй.

1920 оной һүүл багаар Монголой дотоодын байдал нилээд шахардуу болоһон байгаа. Хитадай милитаристнууд, барон Унгернын сэрэгшэд арад зониие дарлажа, юрын арадуудай тэсэбэри һалажа байгаа. Монголой хубисхалшад Троицкосавскда сугларжа, тэрэниие хубисхалта хүдэлөөнэй түб болгоо.

1921 оной мартын 1—2-то эндэ Монголой Арадай-революционно партиин нэгэдэхи съезд болобо. Тэрэнэй түүхэтэ удха гэхэдэ, МНРП-е эмхидхэлэй талаар байгуулжа, партиин ЦК-һ үнгаа, партиин Программа баталан абаа. Иигэжэ МНРП 1921 ондо арадай хубисхалай илан мандалгада шиидхэхы үүргэ дүүргээ. Урдань иимэ революционно партигүй дээрэһээ монгол арадай сүлөөлэлгын тэмсэл урагшагүйдэдэг байһан. Энэ парти эмхидхэлэй, ойлгууламжын ехэ хүдэлмэри ябуулжа, түрүү бодолтой хүнүүдые нэгэдүүлжэ шадаа. Энэ арадай хубисхал монгол арадай үни удаан саг соо ябуулһон тэмсэлэй дүн болоо. Тэрэ хадаа ороной урдахи бүхы түүхээр бэлэдхэгдэһэн байна. Мүн баһа ороной дотоодын болон гадаадын байдал илаатада ехэ нүлөө үзүүлээ.

Буржуазна үзэл номолшод Монголой арадай хубисхалай түүхэ, совет-монгол харилсаа буруугаар харуулхые оролдоо. МНРП ажал ябуулгынгаа түрүүшын үдэрһөө марксизм-ленинизмын үзэл суртал шудалжа, өөрыкгөө ороной ажабайдалые хараада абажа хэрэглэдэг байһан. 1921 оной арадай хубисхал монгол арадай урда феодализмһаа социализмда сэхэ орохо арга боломжо нээгээ. МНРП-гэй абаһан түрүүшын документнүүд соohоо Монгол ороной капиталис бэшэ хүгжэлтэ абаха байһаниинь мэдэрэгдэг һэн.

1924 оной август һарада МНРП-гэй III съезд боложо, Ленинэй һургаалай үндэһэ һуури дээрэ Монголой хубисхалай холын хараата зорилгонууд найруулагдаһан байна. Тиихэдээ ороной хүгжэлтэ социализмын замаар ошохоор харагдагдаа. Партиин хараа шугам тухай хэлэһэнэй удаа съезд национальна промышленность, транспорт гэхэ гү, али ёорын экономико хүгжөөһэн. Тэрэнэй ёһоор, мүнөө жэлэй апрель һарада ажахынуудай ерээдүйн 30 эзэд Америкын Холбоото Штадуудта ошожо, жэлэй туршада тэндэхи фермернүүдэй дүй дүршэлтэй танилсаха юм.

НОВОСИБИРСК. Хотын түбтэ оршодог урданай гэр гадаадын оронуудай ерадуудтай хани барисаа бэлдүүлхэ байшангай статустай болоо һэн. Һүүлэй жэлнүүдтэ Новосибирскын ба областиин хүн зон хэ, арадай ажабайдал һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые хараалһан байха юм. Соёлой, эрдэмэй, арадай гэгээрэлэй асуудалнуудта онсо анхарал съезд хандуулаа.

30-аад онуудаар Монголдо түрүүшын промышленна предприятинууд, арадай үйлэдбэриин кооперативууд, һургуулинууд, эмшэлгын болон соёлой, гэгээрэлэй эмхи зургаанууд бии болоо.

40-өөд онуудта национальна интеллигенци бии боложо, ажахын, соёлой байгуулалтада партиин ёһотойл туһалагшад болоһон гээшэ. 1940 оной март һарада болоһон МНРП-гэй X съезд республикын ажалшадай тэмсэлэй дүн согсолжо, партиин хараа шугамай зуб байһые тэмдэглээ һэн.

Капиталис бэшэ хүгжэлтэдэнь монгол орондо амжалтынгаа хажуугаар ехэ алдуунуудшье дайралдаа. И. Сталинай нүлөө доро Х. Чойбалсанай гаргаһан алдуунууд ороной хүгжэлтэдэ ехэ хохидолтой байгаа. Нэгэ хүндэ шүтэлгын гэм зэмые монгол арад манай ороной арадуудтай адли амсаа. Энэ үедэ монгол арадай хэды олон үнэн сэхэ хүбүүд һалгагдаа гэгшэб?

Гэбэшье социализмын үндэһэ һуури байгуулха талаар МНРП-гэй болон монгол арадай гол зорилгонууд 1940 оной X съезд дээрэ хараалагдаа бэлэй. МНР 1940 оной һүүлээр феодализмһаа социализмда гансата орожо шадахагүй байгаа. Юуб гэхэдэ, уласхоорондын байдал ехэ орёо болоһон байгаа бшуу. Дэлхэйн хоёрдохи дайнай эхилхэдэ, монгол арад совет арадта сэгнэшэгүй ехэ туһа хүргэһэн байха юм. Иимэ үедэ совет арадта туһалхаа шухала зорилго манда үгы гээд монгол арад нэгэн дуугаар шиидхэһэн байна. Эдеэ хоолһоо эхилээд, хубсаһа хунар хүрэтэр фронт эльгээһэн гээшэ. Тиигээдшье энэ дайнай түгсэлдэ, 1945 оной август һарада милитарис Японтой дайлалдахада, монгол сэрэгшэд хабаадажа, Квантунгай армиин хүчэнэй ёһоор Японой Сапоро, КНДР-эй провинциудые, Сахалин, Курилс хотонуудтай холбоо барисаа.

ЮЖНО-САХАЛИНСК. Японой колониалистиин хизаар оршодог лэлгын музейдэ ноонэй Японы ставкэ эрдэм-шинжэлэлтэй танууд, байгаа шагта зүйлнүүдые.

Дотор эрдэм, соёл, литература болон литература гаар хүгжэнэ.

Жэл ошохо бүрэ улаасхоорондын нэрэмжэтэ шэлнэ. Мүнөө үедэ хэйн 100 гаран гүрэн рилсаа тогтоонхой.

Гэхэтэй хамта мүнөө байдал гаталһан заримаа жэлхы ёһоор харагдаа, рээндэ зүб сэгнэлтэй. Тэ МНРП урдаа тулгамдаһан оной декабрь һарадаа МНРП-гэй ЦК-гай Үндэсэй шажанай обществын бүхы талаар дэлгэржэ бичэгдэнэ. Шэнэдхэхэ, демократизациин дунда ном хэвлэлтэй, хүмүүжэлэй юумэ нюунгүй хэлэлцэгдэнэ. Жэвөхэ зорилгонуудта партай ламанууд байна. Энэл Пленумдаа бэлдэгдэнэ. Монгол арадай гаталһан замнай, сэгнэлтэ үгтэһэн, арахаһаа эхилээд, нууд элирүүлагдэнэ. Ямар ушарнуудта гаргаһан хүмүүжэлэй хамшаг шүүмжэлэгдэнэ. Тэдэнэй бэлэдэг байна.

Тус Пленумэй үедэ, гэшэ нэгэн до политическэ, экономическэ нүүдэлтэй сагаан талаар ехэ хубилалта намтартай юм. Социалис үгэгдэгдэхэ сагаан ёһон хубилалтанууд ороныые хүтэлэгдэ нүлөөлһэниинь ямаа хорото.

МНР-эй политическэ эб тараада да болоһон шухалые уншадхэдэ, МНРП-дэ зүрхэжэ, бэ мальна бэшэ бүлэ хэжэ, жаднууд бии болоо. Хэмжэ, догбо Монголой Демократическэ хардалсадаг, юз, Социал-демократическэ болоһон, байгаа парти, Монголой Демократическэ шажанай хэ ска парти, Социал-демократическэ ламанар ческа хүдэлөөн, ажа, хомхо парти, эмхинүүд ажа, ядарһа хай. Эдэ бүлта аша туһа билган шэнэдхэхэ, амаг зөөрин то, демократическэ ажа, нэгэ байгуулха зорилгодо үхэрыень даа табина. Гэбэшэ, эй болоһон на бэшэ зарим бурхан багш МНРП-е, тэрэнэй аа, гэлэн с эрид шууд шүүмжэлэгдэ ороо, амг арадай хубисхалайни мэгзэм, жэлнүүдтэ монголяга сай, эдэ лаһан амжалтануудаад лэ ябаа лэхэгүй, СССР-тэй ха юм. Тиисаанай түүхэтэ үндэримаа эбдэ шааха ябадаг гарамуухай ябадлой Демократическэ СУУБЭН САГ Монголой Демократическэ ти болон бусад саг гэшэ нүүд ооһэдынгөө н, амитанай һан барилгалангүй хэлэдэг. Сүла политическэ хүхэй, хэдэн засаг абахые оролдо тээ бэ

Тэдэнэй эрилтэй хом тулгэ бүридэл хубилгаһалай) мэтэ дэнэт. Гэбэшье монгол эрдэм ридэлөө хубилгаа бэшэнэн өөрынгөө партийнгай ерэхэдэ Устав болон. хойморто шэнээр хараһан үүдэндэ

1990 оной мартын хөөр модо рануудта болоһониие нөөн бо ЦК-гай VIII съезд амидыгаа Агууехэ Арадай үриеэ хо дэхи сессинүүд, мүн түбиие ээ хэдэ түрүүшынхээ дүүрэхэ Онсо съезд оронхо үйлэ скэ байдал зүбшөөлөн байдаг ороной сасуулбал, ойнгоо ямар саа иимэ шахардуу олон гэхэ ороные шэнжэлэлтэй, гэшэ хэ гараха харгы зарим зүрааг орон хулгай худал, байна. МНРП-гэй ушарнууд хэмжэ ябуулгаа оройдоошо раалаа. Мүнөө шүүд тэрээнээ бэлэй эзэд ад хай.

1990 оной зун ошоходоо Арадай хураануудта лгэтэй хэбээ дэнэн нунгалта ндээ һабаа кратиин, олон пар байгаа. Хэ баадалгатайгаар ябаһан хүн МНР-эй Агууехэ наа, гэрэ ралай депутадуудта эдеэнһээ ун центнь МНРП-гэй мдэг гэжэ ц Энэ жэлэй сентябрь доошые юумэ болоһон Агууехэ ерадаг ёһоо ралай заседани жэлэй эхин гэй түлөөлэгшэ VII сагай МНР-эй Президиумдаа хилжэ, хамаг даа.

1991 оной февраль ерэ, урдынх Улаан-Баатарта алта мүн МНРП-гэй XX съезд дэжэ, бурхан съездэнээ (1986 оной түүхэ ын хүмэгөөр үедэ партийн ажал ябуулгын да хиидхүүлэ ажал ябуулгын МНРП-гэй шэнэ П лон Устав баталгаа засаг ба тэ энэрхы ёһоо талаар бурхан ска социализм раалба.

Үнгэрһэн 70 МНРП үсөөхэн нүүдэй бүлэгөө ехэ хүсэтэй парт ургажа, ороноо баруулжа шадаа политическэ тэмсэ шэлтэй болоо. Һан зам хүнгэ Тиигэбэшье тэрэ туужан ,бэрхэшэ хүндэтэйгөөр да

МНРП-гэй 70 дэглэжэ байхада нууд болон бүхы монгол арадай жалтануудаар бүгэ ниие манайшье ажалшад баһа

ТОЛИ

Мөлөр һайхан талаяа
Мэшэеэн сэдьхэн мэдэржэ,
Монгол хүүхэн
Морин хуураар түүрэхэнэ.
Мэдэхэгүй даа, магад,
Манжуур дурныи хизаар
Монгол хүлэгэй
Минаа һүүлээр зэдэлээ гү.
Али магад, Сабата, Сарата
Арьял уулладай хаяа руу
Альма һайхан
Амтан жэмэстэ дайда руу,
Агар зааданг
Агта хуурай аялгые,
Лали түбшэн
Аюжаран һууһан хүүхэн гү!
Сагта магад
Сабата үеын хаһые
Саража боломоор
Сая үеын гуниг гү!

А. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

СҮҮБЭН САГАЙ ТЭМДЭГ

ЭДЫН шажанай Буряад [illegible] Дэлгэржэ байха үедэ, дугангуудта байдаг гүнгүдхатай ном хүлэгүүдые санаартай ламанар уншудалдаг байгаа. Тэдэ [illegible] хүн, амитанай [illegible] гарахаһаа эхилээд, хойдэ, ямар ушарнуудай болгайхамшаттай сэсэн мэргэн хэлэдэг байһан юм. Буршажан гээшэ нэгэ сагта хуряагжэ, нүгөө сагта хуряагбайха намтартай.

Ноомгон хурлагдаха саггань шаргэлые хүтэлэгшэ хүнүүнгдаһаа хорото сэдьхэлжаб-жоб тараадаг, хараалуудые уншадаг ламаолошоржо, бэе бэедээ хутоо хэжэ, жадха ба хажэржэм, догбо догшуур хардалсадаг, хороолболоһон, байгаа. Мүн шажанай хуряагдаха[illegible]рим ламанар жаяг жалдажа, хомхой сэдьабтажа, ядарһан, тулиндэ аша туһа хэхэн, хамаг зоориень хайгүй абажа, нэгэ ном унгэ үхэрьень алдуулгдэнэ болоһон юм.

Бурхан шажанай номтэрнэйн [illegible] һаа, гэлэн санаартай [illegible] маани мэгэм, жодбо [illegible] баряад лэ ябаха ёёнгаа. Тиигээд тэ[illegible]йгаа ха юм. Тиигээд тэ[illegible] гуримаа эбдэжэ, хом[illegible] муухай ябадал гаргаа СҮҮБЭН САГАЙ эхин [illegible] саг гээшэ юун бэ [illegible] хүн, амитанай хёмороолгэ, сэдьые хэлэдэг. Сүүбэн саг [illegible] тухай хэдэн мянган [illegible] саада тээ бэшэгдэһэн [illegible] юм. Түлгэ соогуур [illegible] далайн) мэтэ хэлэгдэ[illegible] монгол эрдэмтэн Бол[illegible]мбуу бэшэһэн байна. [illegible] сагай ерэхэдэ, «хуучин хүн хойморто һууха, [illegible] хүн үүдэндэ һууха», [illegible] һүхеер модо отолхо; [illegible] хүниио ноён болгохо»; [illegible] хүн амидыгаа тэжээхэ, [illegible] хүн үриэс хороохо», [illegible] хүн түбиие эзэлхэ, гал [illegible] газар дүүрэхэ» гэхэ мэ[illegible]болохо үйлые хэлэһэн [illegible] олон байдаг. Тэд [illegible] сагые сасуулбал, адлир[illegible] олон гэхэдэ, ал[illegible]рахагүй гээшэ ха.

[illegible] Буряад орондо хуучин [illegible] хулгай худал, хүниие [illegible] ушарнууд хүдөө [illegible] даар ородоошье байдаг [illegible] Айлай эзэд адуу мал[illegible]рахаяа ошоходоо, үүдэ[illegible] нэзэлгэтэй хэбэрнь ор[illegible]үүдэндэ һабаа түшүүдаг байгаа. Хэрбээ хо[illegible]мда ябаһан хүнүүд ун[illegible] һанаа һаа, гэртэ оро[illegible]гаан эдэлнэй ундалаад, [illegible] тэмдэг гэжэ шэхэрэй [illegible] ондоошье юумын зүй[illegible]ряад гарадаг ёһотой бай[illegible]

[illegible]уун жэлэй эхин багаар [illegible] шэрүүн сагай һалхин [illegible] эхилжэ, хамаг юумэ [illegible]ргажа, эртэ урдын эжы, [illegible]хүүлэһэн алта мүнгэн эд [illegible] эбдэжэ, бурхан шажа[illegible] хүлэгые, түүхэ нам[illegible]дын хүмэгөөр хаяжа, [illegible]инда хиидхүүлнэн бай[illegible]

[illegible] сагай засаг баригша[illegible]рхалтаар бурхан ша[illegible]

Сагаан һарын: һайндэртэ зорюулжа «Сагаан һарын бүхэ» гэжэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө зургаан үйлсын бүхэшүүл Борьёогой дунда һургуулиин спортзал соо суглараа. Борьёогой совхозой мэдээжэ ахалагша хонишон Л. Б. Мункуева оорынгөө хотонһоо эрье хони шан болгожо табиба.

«САГААН ҺАРЫН БҮХЭ»

50 килограммай шэгнүүртэн соо колхозой хонишон Зоригто Бадмаев бэрхэ байһаная харуулба. 60 килограммай шэгнүүртэ механизатор Василий Батуев түрүү һуурида гараба. Удаадахи шэгнүүртэ спортын нэгэдэхи разрядай барилдаашан Дамби Цыренов илаба. Харин 70 килограммһаа дээшэ шэгнүүртэ колхозой барилгашан Андрей Цыгуновһаа бэрхэ барилдаашан байбагүй.

Барилдаанай ахалагша судья Михаил Николаевич Абзаев урдань бэрхэ барилдаашан ябаһан юм. Тэрэ барилдаан бүхэнние һайнаар хаража, илагшадые зүбоор элирүүлээ. «Сагаан һарын бүхын» нэрэ зэргэдэ хүртэхэ түгэсхэлэй мүрысөөндэ Дамби Цыренов Василий Батуев хоёр уулзаа. Нилээд удаан тулолдаһанай удаа Дамби Цыренов шүүжэ, энэ нэрэдэ хүртэбэ.

Б. БАЛЬЧИНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

НОМГОН ДАЛАЙН НОГООН ДОЛГИНҺОО

Һонин гэхэдэ, «XXI зуун жэлэй Евразиг» гэжэ уласхоорондын шэнэ ассоциаци эмхидхэгдэһэн байна. Энэ хадаа Азитүбиин ба Номгон далайн оршондохи оронуудтай совет соёлой ажал ябуулагшадай харилсан ажаллагын ассоциаци болоно. Шэнэ ассоциациин президентээр кинорежиссёр, Буряадай ССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Арья Цыренович Дашиев һонгогдаа.

Шэнэ ассоциациин үмэнэ ямар зорилгонууд табигдана гээшэбэ?

Азитүбиин, Номгон далайн оршоной орон нютагуудта ажаллажа байдаг соёлой ажал ябуулагшадтай нягта холбоо байгуулха, тэндэхи фирмэнүүдтэй хамтержа, уран һайханай, баримтата, теле-видеофильмүүдые буулгаха, зарим оронуудта кинофестивальнуудые, Совет киногой үдэрнүүдые үнгэргэхэ байна. Мүн баһа хариин оронуудай кинофестивальнуудые, киногой үдэрнүүдые СССР-тэ үнгэргэдэг байха юм.

1991 ондо «Ерээдүйн саг ба соёл болбосорол» гэһэн уласхоорондын ехэ хуралдаан Москвада, Улаан-Үдэдэ зарлагдахаар хүлеэгдэнэ.

Энэдхэгэй, Таиландын, Японой, Монголой, Хитадай, США-гай Буддын шажантанай түбэй, Солонгосой, Лаосой болон Ази түбиин, Номгон далайн оршоной бусад оронуудай түлөөлэгшэд энэ хуралдаанда хабаадаха юм

Номгон далайн ногоон долгиной сэсэрдэһэн иигэжэ Байгал далайн эрьедэ хүрэхэнь гээшэ!

М. ДАНИЛОВА.

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ

БОДОЛОЙ ШҮРЭНҮҮД

«Ґэшүүһэн» оедэ абиран гарабашье,
Гэмэрһээр ороидонь хүроогүйш.
Дээшэлхэ бүриш гэшүүһэй байбашье,
Дэн нарин болодогынь ойлгоогүйш.
Дойлоһоор гаран холые харабашье,
Дорохоноо юушье обёороогүйш.

* * *

Ажабайдал — тэмсэлэй далай
Азашье, аюулшье бүлта бии.
Өорсо һайн ябаалгүй һаа, балай
Өөдэлхэ заяандаш буултагүй.
Һайн ябахал гээ һаа, тамхинай
Һарха:гай үгаар соо һуултагүй.

* * *

Сагайнгаа эрхээр хубсалхада,
Сарюун хаһада оорэгүй.
Заяанайнгаа ,бэлигэй хурсадахада,
Зөлитайл хүндэ тоорилгүй.
Аюулһаа ороноо хамгаалхада,
Алиш наһенда үхэлгүй!

* * *

Үгтэһэн ганса наһые
Үгтаһан ажабайдал
Шадалайш шанга, һулые
Шалгаг абажа байдаг,
Хатуул хүсэлтэн холые
Хаха зүһэн шермайдаг.

* * *

Зорижо гараа һэм
Зоори хогшолой түлоошье бэшэ,
Гүн ажабайдалай
Хүн һүлдые мүнхэлэн түүрээжэ,
Нарата шулуун дээр
Наһанайнгаа мүр орхихо гэжэ...

* * *

Хүнэй доторой юртэмсэ
Хүрэһөөр юрэ харахагүйт.
Үнэхөөр тэндэнь үрэжэлтэ
Үрэһэ тарижаш магадгүйт —
Боди гарбалай сэдьхэлтэ
Бодото замаа алдахагүй!

* * *

Ґазарһаа абаһан галтай хүн
Ґайхамшаг ою бодолтой.
Номуудһаа суглуулһан ухаатан, мүн
Номнол хэлэбэшье — оһолтой.
Эхэ байгаалиин үршоол гүн
Эрдэм хэндэшье олголтой.

* * *

Бэлигэй толи олон янза;
Бэшэдэг, зурадаг, дабтадаг,
Инагай гуниг ори ганса
Ирагуу дуунда абтадаг...
Ажабайдал — намтар, данса
Ажалай шэнжээ татадаг.

* * *

Зориггүй һаа,
Зохёол бү дэрлэ, гарзатахаш.
Бэлиггүй һаа,
Бэшэхэм бү гэ, газардахаш.
Гуурһагүйгоор
Герой болохо аргатайш!

* * *

Ажал, тамирай амин холбоонһоо
Адхарһен дүнэлаар таряан ундапна
Доһолно бэе ажалай дорьбоонһоо,
Дүнэлна, хара хүлһэн дүнэлна.
Ажабайдал байгаали хоёрһоо
Амидарал нюусаяа андалдана.

* * *

Эрдэмэй орьёл тамалдаг,
Эгэршэгүй хүн лэ зоридог.
Ахиршуул һуужа тамхилдаг,
Аласайнгаа замые орхидог —
Бодолгүй тээшээ талиидаг,
Борохон манан соо тоорид...

* * *

Хүнгөөр ябажа һураһан хүн
Мүнгөөр нимгэхэн хармаантай.
Хүндөөр хүдэлжэ гараһан хүн
Зүндөо тамиргүйнь харамтай.
Ажабайдал аһан нимэ
Андалдаата хоёр хилэтэй.

* * *

Сэдьхэл доторойш «хүтэлнүүд»
Сэхынь юушьеб нюуна лэ.
Үзэл бодолойш шүтэлнүүд
Үнгын суургын саана лэ,
Оршоһон түбиин бодолнууд
Орёо гэжэ заана лэ.

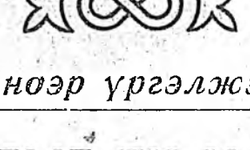

Сагаан һарын һайнаар үргэлжэлһөөр

УГАЙНГАА ЗАНШАЛЫЕ БҮ МАРТАЯЛ

Урданай буряад зоной сагаалган ямар байһан тухай эндэ дурдажа бэшэхэ дуран хүрэнэ. Далан-наян жэлэй саана үмсоороо, ганса нэгээрээ һуудаг үедэ хабарай эхин — Сагаан һарын эхээр буряад зон гурбан үдэр соо сагаалжа һайндэрлэдэг байгаа. Хуушан жэлэй андалдаанай зайһал, шэнэ жэлэй эхин, бурхан дэлгэхэ, тиигээд сагаалганай удэр гэжэ тэрэниие нэрлэдэг байгаа бшуу.

Сагаалган болохын урда тээ хүнүүд гэртэхи, газаахия сэбэрлэдэг, һайн сэбэр хубсаһая үмдэдэг, бурханаа гоёожо, бурхандаа мяхан табаг, сагаан эдеэ табидаг байгаа. Сагаалганай эртэ үглоогүүр тебан-зургаан сагта хүнүүд бодожо, галаа түлижэ, утаа гаргаха. Хэрбээ орой болотор унташоо һаань, утаан үгы хадаа энэ айл амиды мэндэ бэшэ гэжэ тоологдодог байгаа.

Энэ удэр хүн бүхэн нэгэ-нэгэ наһа нэмэбэ гэлдэн, гар гараа барисалдажа, золголдодог байгаа. Тиихэдээ аха хүниинь гараа заабол дүү хүнэйнгоо гар дээрэ табижа золгохо ёһотой бшуу. Ехэ үндэр наһатай хүнэй орожо ерэбэл, Сагаан һарын бэлэг болгон, хадаг барижа, «үреэлээ хайрлагты» гэдэг байгаа. Сагаалганайе урда тээ залуушуул моридоо заһажа хүлыень хайшалдаг, һүүлыень боожо, гоё мүнгэн эмээл тохожо, мүн тоборюулгатай хазаар агтагша, хударга хэжэ, моридоо гоёодог байгаа.

Энэ удэр сагаалагшад үглөөнһөө бэе бэедээ ябажа эхилхэ. Сагаалагшадые хүндэлхэ элбэгдэлбэг сагаан эдеэ хоолоор дүүрэн табаг, тэбшэтэй мяха, аягаар шүлэ табидаг байгаа. Обоолоотой хохир соо намартаа хэгдэһэн түйсэтэй арза хорзо гаргажа, аха заха түрэсые бурин бүтэн абхуулха шэнэ жэл болохо гэжэ хүн зон ехэ хүлеэдэг, бурхандаа зальбердаг байгаа. Һүүлэй үедэ түрэл арадаймнай соёл ямар байгааб гэжэ хүнүүд һонирходог болоо гээшэ. Манай залуушуул, үхибүүднай урда болоһон юумэ оройдоошье мэдэхэгүй байна. Тиимэһээ урда үеын зонойнгоо зарим нэгэ сэсэн мэргэн һанал бодолнуудые, бэлиг шадабариие, һайн һайхан зан абариие, ёһо гуримуудые түүжэ абаха, залуушуулдаа дамжуулха ёһотойбди.

П. СОДБОЕВ,
ажалай ба дайнай ветеран.
Хэжэнгэ тосхон.

Энэ жэлэй Сагаан һарын наадан манай нютагта хэзээ хэзээнэйхиһээ эмхитэйгээр, хүхюун наада зугаатайгаар үнгэрбэ. Тэрэниие бэлдэлгэдэ булта хабаадаа. Манай колхозой правлени, партбюро, профсоюзай комитет баһал эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Энэмнай урдань хэлсэдэг бурхан шажанай һайндэр бэшэ ха юм. Бүгэдэ арадай ёһо заншал хадань бүгэдээрэн оролдоо гээшэбди.

ҮЙЛСЭ ҮЙЛСӨӨРӨӨ

Нааданай сценари, эртээнһээ хэлсэгдэжэ, тэрэниие хэлэ бэшэгэй багша Р. С. Ванданова, түүхын багша Н. Ж. Ванданова бэлдэһэн байха юм.

Манай нютагаархид үйлсэ үйлсөөрөө хубаарба. Зургаан үйлсэ бүхэндэ хүтэлбэрилэгшэд томилогдоһон, ооһэдын дуу, шог зугаа наада бэлдэһэн байна.

Удэрэй арбан хоёр саг. Соёлой байшан соо хүхюу зугаатай. Урданайнгаа хубсаһа үмдэһэн дайнай болон ажалай ветерануд, гоёор хубсалһан залуушуул, һурагшадшье олоороо сугларанхай. Үйлсэ бүхэндэ тусхай даабари үгтэһэн байгаа гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй. Нааданай дүн согсолхо жюри байгуулагдаһан байха юм.

Нэгэ юумэ мартааб. Сагаан һарын наадан газаа носоогдоһон түүдэгнээ эхилээ юм. Тэрэниие тойрожо зоной хатаржа, ёохорложо байтар, «Гэсэр хаан морилбоі» гэлдээд шууяшаба. Үнэхөөрөөшье, сагаан мори үнаһан хаан янзын хүн ерэбэ. Тэрэниие уггажа, үреэлэй һайн һайхан үгэнүүд хэлэгдэжэ, тэрэниие соёлой байшанда уриж, найр үргэлжэлөө һэн.

Б. БАЗАРОВ,
Зэдын. районой «Октябриин 60 жэл» колхозой партбюрогой секретарь.

...БҮХЭ БАРИЛДААН, ҺЭЭР ШААЛГА

...Улаан-Үдэ шадарай ород зоной олоороо ажаһуудаг Сокол нуурина соёлой байшангай урдахи талмай дээрэ хүн зон олоороо сугларае. Баяр ёһололой солгёон хугжэм, буряад һайхан аялга дуунуудсуурятан эзэдлэнэ. Ази түбиин арадуудай тэмдэглэгдэдэг арбан хоёр жэлэй амитадай дүрсэнүүдые зураһан Литэ талмайе тойрон үлгоотэй байна. Тэдэнэй дунда уран гоёор шэмэглээтэй мориной сэргэ зоогдонхой.

Зүүн Сибириин технологическа институтай хүдэлмэрилэгшэ Радна Нима Базаров тайзан дээрэ гаржа, «Тоонто» ансамблиин зүүдоо Сагаан һарын халуун амар мэндэ хүргэбэ.

Удаань поссоведэй түрүүлэгшэ Г. В. Григорьева үгэ хэлэхэдээ, Сагаалганай гүнэгэы удхатай ёһо гуримуудые хүн зоной хоорондохи харилсаае, соёл болбосорол хугжөөдэг, бухы хүнүүдые нэгэдүүлдэг байһан тухай тэмдэглээ. Эндэхи 37-дохи һургуулиин һурагшад ба багшанар нёдондо түрүүшынхээ Сагаалганай найр наадариие олоной хабаадалгатайгаар, хүхюу зугаатайгаар үнгэргэһэн юм.

Уданьшьегүй талмайн дунда ехэ түүдэг носоогдобо, «Тоонтын»уран гоё буряад хубсаһатай артистнар хүүгэдые, айлшадые дүхэригтоо дуудажа, ёохор наада харуулба, үхибүүдые һургаба. Хитадай Арадай Республикын Үбэр-Монголой автономито районой олон айлшадай ёохорто хабаадахада, хатар наадан бүри зохид шэнгеэр үзэгдэнэ.

...Соёлой байшангай тайзан дээрэ удаа дараалан жэнхэни буряад дуунууд эздэлбэ, хатар наадан дэлгэрбэ, шүлэгүүд, үреэлнүүд хэлэгдэбэ, таабари оньһон үгэнүүдһээ эхилээд, сэсэн мэргэн зугаа сугларагшадта бэлэгэлгдэбэ. Хитадай айлшан - багша Оюунай нютагайнгаа «Эсэгын захяа» гэжэ буряад урданай дууе уран һайханаар гүйсэдхэхэдэнь, альга ташалган удаан замхабагүй.

— Һайндэрэймнай уран һайханай тала нилээд һонин байгаа, бултанда баяр хүргэнэбди. Үнэн зүрхэнһоо зохёохы амжалта хүсэнэбди!—гэжэ «Тоонто» ансамблиинхидые соёлой байшангай хүтэлбэрилэгшэ А. Д. Потапцева сугларагшадай зүгһоо хэлээ.

Һүүлээрнь тайзан дээрэ буха барилдаанай хибэсэй дэлгэгдэхэдэ, соёлой байшангаар хүн зон бүри олон боложо, бултанда һууришье хүртэбэгүй. Худэр шамбай бухэшүүлэй шуран бэрхээр хусэ шадалаа туршахадань, хүн зон ехэтэ һонирхоно. Сагаан һарын эрхим бухэндэ томо эрье хонин шан үгтэхэ байгаа бшуу. Барилдаанай олбог дээрэ Хитадһаа ерэһэн айлшан хубүүд хабаадалсаба. Нобтаршаг аад, хүдэр шамбай бэетэй Хайлаар хотын экономист хубүүн Нашан бэрхээр барилдаа.

— Энэ хубүүмнай ёһотойл бүхэ, дуй дуршэлтэй! Шангал хаш! — гэжэ хүнүүд һэр-мэр хооралдэнэ.

Удаадахи дүхэригтэ Сокол нуурина эмшэн Баргажан нютагай В. Х. Гармаевта тэрэ хубүүн диилдэжэ, толгойгоо һэжэрэн барилдаанай дүхэригтоо гараха баатай болобо. Тиигэжэ В. Х. Гармаев «Сагаан һарын баатар» гэһэн тэмдэгтэй лентэдэ, айлшан хубүүн урмашуулгын шанда хүртэбэ.

Улаан-Удэ хотын барилгын жолоошон, Захааминай районой Хужар нютагай Андрей Бальжанов гурбан һэр хойно хойноһоонь хуха шаажа, сугларагшадые гайхуулба. Һүүлээрнь һэр шааха оньһон аргаяа һонирхоһон хүнүүдтэ харуулжа, ямгаад шаахые заажа үгэбэ. «Сагаан һарын найр» хүхюутэйгээр, тон зохидоор үнгэргэгдэо, олон зоной дура булаһан удэр болобо гэжэ тэмдэглэхээр.

З. ЦЫБИКОВ,
Улаан-Удын 37-дохи
һургуулиин багша.

ТҮРХИНШАД ТҮХАЙ ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

(Онтохонууд)

ХОЁР ТЭЭШЭЭ ХОЙБОЛЗОДОГ ҮРЭМШӨӨ

Эртэ урда сагта үрэмшөө удэр ниидэдэг байһан юм гэлсэдэг. Тэд яагаад мүнөө һүниндее ниидэдэг болоо юм гэбэл, иимэ түүхэтэй. Сэлмэг нэгэ удэр үрэмшөө ниидэжэ, аяаһа, боргооһо баржа ябатараа, халюун шара харсагатай уулзашаба ха. Харсага тэрэниие харамсаараа, сухалаа хүрэһэн янзатай:

— Амар сайн, хаснаһаа ши эндэ нарбэйлгажа ябаба гээшэбши? Гурбан жэлдэ шамайе бэдэрээб. Талаан боложо, энэ далайшан дерхида дайралдаба ха юмши,— гэбэ.

— Намайе гү? Ямар хэрэг болоод бэдэрбэш, намай яаха гээбши?— гэжэ үрэмшөө асууба. Тиихэдэнь халюун шара харсага:

— Хамаг шубуудай хүбүүдэ Хайлгана хаанай албанда мордохуулаад байхада, харин ши хүбүүдэ дали дороо дараад, хараагдаха үзэгдэхэеэ болёод байнаш. Юун болоо амитамши! — гэжэ гэмэрбэ. Тиихэдэнь үрэмшөө далинуудаа хумижа, бэедээ нюугаад, шэхэнүүдээ һэртылгаад, һоёолоод бэдэрбэш, намай яаха гээбши?— гэжэ үрэмшөө гэмэрбэ.

— Аа, ши эндэ ябанабши, одоол олдобош даа. Долоодохи жэлдээ догногор шамайе бэдэржэ ябаалби,— гэбэ.

— Намайе гү? Ямар хэрэг болооб, намаар яаха гээбши?

— Мүнөө болотор мэдээгүй ябаа юм гүш, хамаг ангуд хүбүүдээ Арсалан хаанай албанда ябуулаад байхадань, харин ши хүбүүдэдээ хаанаб даа нюугаад ябенаш.

— Би ан бэшэлби, харьш!— гэхэ мүртөө үрэмшөө далинуудаа арбаганууладаа, саашаа ниидэшэбэ.

Үрэмшөөгэй гэзараар гүйжэ ябатар, урдаһаань шугы соохоо хуба шара үнэгэн гаражэ ерээд:

— Хара даа, би шубуун гээшэ аалби, иимэ шубуу хараа һэн гүш?— гэбэ. Харсага тэрэниие хаража хаража, «иимэ хадаа эньгэн шубуун бэшэ, ангай түрэлэй амитан бэйгаа гэшэлэтэй» гэжэ бодоод, саашаа ниидэшэбэ ха.

Үрэмшөөгэй гэзараар гүйжэ ябатар, урдаһаань шугы соохоо хуба шара үнэгэн гаражэ ерээд:

— Аа, ши эндэ ябанабши, одоол олдобош даа. Долоодохи жэлдээ догногор шамайе бэдэржэ ябаалби,— гэбэ.

— Намайе гү? Ямар хэрэг болооб, намаар яаха гээбши?

— Мүнөө болотор мэдээгүй ябаа юм гүш, хамаг ангуд хүбүүдэ Арсалан хаанай албанда ябуулаад байхадань, харин ши хүбүүдэдээ хаанаб даа нюугаад ябенаш.

— Би ан бэшэлби, харьш!— гэхэ мүртөө үрэмшөө далинуудаа арбаганууладаа, саашаа ниидэшэбэ.

Үрэмшөөгэй гэзараар гүйжэ ябатар, урдаһаань шугы соохоо хуба шара үнэгэн гаражэ ерээд:

— Аа, ши эндэ ябанабши, одоол олдобош даа. Долоодохи жэлдээ догногор шамайе бэдэржэ ябаалби,— гэбэ.

— Намайе гү? Ямар хэрэг болооб, намаар яаха гээбши?

— Мүнөө болотор мэдээгүй ябаа юм гүш, хамаг ангуд хүбүүдэ Арсалан хаанай албанда ябуулаад байхадань, харин ши хүбүүдэдээ хаанаб даа нюугаад ябенаш.

— Би ан бэшэлби, харьш!— гэхэ мүртөө үрэмшөө далинуудаа арбаганууладаа, саашаа ниидэшэбэ.

Үрэмшөө энээнэй һүүлдэ харанхыда ниидэдэг болоо юм.

ӨӨДЭРХҮҮ БААБГАЙН ҮХЭЛ

Үндэр эгсэ байса шулуунай орой дээрэ үргэһан арса сэсэгүүд соо шандаган орожо хэбтээд, нажарай халуун наранда нюргаяа шаража, аяшархан һуняажа байба.

Ойн өёороор нэрһэшэлжэ ябаһан баабгай амарха һанаатай шулуу дамжан, байсын оройдо гаража ябатараа, голиижо хэбтэһэн шандага харажархиба. Тэрээндэ ехэл өөдэрхэнэн янзатайгаар хешхарба.

— Байсын оройһоо һүрэжэ буухаяа айгаад, ахир айран шандагаа, аргаа ядахадаа, айлсажа хэбтэнэ гүш!— гэбэ.

— Бишни буухааралаа бууна бээзэб. Харин таамнай эндэһээ яажа бууха гээшэбта? Аюулда орэнгүй, болгоомжотойгоор буухытнай хүсэнэб,— гэбэ шандаган.

Баабгай хороо ехээр бусалһандаа, «ар-ур» хэрхирээд, иигэжэ зантаргашаба:

— Алтан дэлхэйн али бухы юумэнһээ айжа ябадаг ахир жаахан шандаган аад, амитан бухэниие айлгажа ябадаг хүсэ ехэтэ намда дуугарха һанаатайлгайш! Наснаһаашни халта дайрахадамни, хабсагайн оройһоо хиидэжэ унахадаа, арһа мяхэншни агаарта дэгдэшэхэл. Эндэ бү хүхи!— гэбэ.

— Бү мэдээ даа, амитан аргатай, аляаһан далитай гэлсэдэг ха юм. Энэ байсын оройһоо энэ тэрэ шулуу дамжаһаар, доошоо буужа шадахал байхаб даа,— гэбэ шандаган.

— Харая, боосолдоё-хамаагүй! Шархиля хатаахадашни, би шинии үрсэгэрхэн бэеые нүүлэ доро дераржа үжэсгөөд, гансата залгижархихаб,— гэбэ ха баабгай.

Эгсэ эрид, ханада адли аад, эндэ тэндэ табсантаһан хабсагай шулуун байсын эрмэг дээрэ шандаган баабгай хоёр ерэжэ зогсобо. Доошоо харахань, нилээд холо газарта ургаһан шэнэхэн модоод ербойлдожо, хурса үзүүрээрээ дээшээ шорбойлдоно.

Шандаганшье солбон шурандаа хабсагай, шулуунай табсан бухэндэ тогтоһоор, торолдоһоор, доошоо һолжороод буушаба.

Харин баабгай һүрэнэб гэхэдээ, хабсагайн түрүүшын табсанда тогтожо шадангүй, урбалдашаба. Хүбшын хусэ ехэтэ арьяатанай томо бэе энэшье, тэрэшье шулуу сохиһоор доошоо унахадаа. томо гэгшын шэнэхэн модоной үзүүртэ гэдэһээсэ сүмэ хадхуулаад үлгэлдэшэбэ.

— Бишни буухааралаа бууна бээзэб. Харин таамнай эндэһээ яажа бууха гээшэбта? Аюулда орэнгүй, болгоомжотойгоор буухытнай хүсэнэб,— гэбэ шандаган.

— Харая, боосолдоё-хамаагүй! Шархиля хатаахадашни, би шинии үрсэгэрхэн бэеые нүүлэ доро дераржа үжэсгөөд, гансата залгижархихаб,— гэбэ ха баабгай.

Эгсэ эрид, ханада адли аад, эндэ тэндэ табсантаһан хабсагай шулуун байсын эрмэг дээрэ шандаган баабгай хоёр ерэжэ зогсобо. Доошоо харахань, нилээд холо газарта ургаһан шэнэхэн модоод ербойлдожо, хурса үзүүрээрээ дээшээ шорбойлдоно.

Шандаганшье солбон шурандаа хабсагай, шулуунай табсан бухэндэ тогтоһоор, торолдоһоор, доошоо һолжороод буушаба.

Харин баабгай һүрэнэб гэхэдээ, хабсагайн түрүүшын табсанда тогтожо шадангүй, урбалдашаба. Хүбшын хусэ ехэтэ арьяатанай томо бэе энэшье, тэрэшье шулуу сохиһоор доошоо унахадаа. томо гэгшын шэнэхэн модоной үзүүртэ гэдэһээсэ сүмэ хадхуулаад үлгэлдэшэбэ.

Этигэл

ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛ ҮЙЛЭДЭЕ!

Хурамхаан һуурин шадар дасанай барилгын хараалагдаһан тухай, мүн бүри һаяхан тэрэл газарта шэнэ дуганай мүндэлжэ, Сагаан һарын - эхиндэ түрүүшын хуралай болоһон тухай мэдээсэлнүүд республикын газетэнүүдтэ һаянай толилогдожо, Баргажан-голой бүхы хүн зониие баярлуулжа байна.

Юундэб гэхэдэ, хэһээлтэ, мүрдэлгыншье шэрүүн сагта нютагаймнай олонхи зон Бурхан багшынгаа һургаалда досоогоо шүтэжэ, үбгэ эсэгэнэр ба элинсэгүүдэймнай анхан һүэглэжэ, манда хүргэһэн буян хэшэгэй һүлдэтэ заншалынь һэргэн мандаха гэжэ этигэдэг байгаа ха юм.

Энэ этигэлынь одоол хүсэлдэбэ гээшэ. Эдеэ, хоол, эд зөөри ба хэрэгсэлые элдэб аргаар элбэгжүүлхэ гэжэ олон жэл соо оролдоһоноймнай үрэ дүн ямар бэ? Энэ асуудалда Калининградһаа Владивосток хүрэтэр манай ороной магазинуудай хоохон тагууд эли харюу үгэнэ. Манандал дэгдэшэдэг зөөриин хойноһоо бүдэртэрөө гүйхэ бүреэ хүнэй сэдьхэл хахаран хагсадаг гэжэ, арад зомнай хэр үгһаа мэдэдэг, аха үетэн энээн тухай залуушуулда һургаал болгон хөөрэдэгшье һааб даа.

Тезд эдэ бүгэдые мэдэжэшье байгаад, ямар нэгэн тодхорто үүлэнэй манай нюдые халхалһандал, тон түрүүн буян хэшэгэй амидаралта аршаанаар сэдьхэлээ сүршэн арюудажа ябахада, оршолонгой долгиндо һэжэрүүлэнгүй, ажабайдалаа тэгшээр бүтээдэг юм гэжэ мартаһан байгаабди.

Биб гэжэ үбсүүгээ тоншохо, дээрэлхүү омог ааша гаргаха, аха зониие хүндэлхэгүй, үлбэр үбшэнтэдые хайрлахагүй, зөөрөөр бэеэ шэмэхэ, бэлин шэбшэг хэлэхэ, архи тамхинай мананда төөрихэ ябадалнууд энээнһээл эхитэй бшуу. Шунал хурисалай хүхүүли намагта шулуун, мэтээр даража оруулдаг арбан хара нүгэлэй хойшолон гайтай гэжэ нэгэ үе харатайгаршье мартаа бэлэйбди.

Хилэнсэгэй - хойшолонгуудые тэбшэн дараха бүхэли һургаал түрэл арадтамнай заягдаһан байгаа ха юм. Энэмнай Бурхан багшын үршөөһэн нургаал Солоно. Шажан мүргэл гээд шархааха, нюужа далтирха саг һалаа. Шажан мүргэлые хорихо, доромжолхо ябадал огото буруу байгаа гэжэ гүрэнэй зүгһоо бүри тэлитээр мэдэрэгдэхэ ёһотой. «Юуншье һаа, бидэ атеистнууд гэшэбди. Бурхан шажаниие өөгшөөжэ болохогүй, һэримжэтэй байха ёһотойбди», — гэхэ зон байха. Энэ хадаа тэрэл урданайхяараа арад зонойнгоо горитой хубиие илгаһан, шобто хараһан ябадал мүн.

Эдэ бүгэдые эбэй ёһоор лэ, Буддын һургаалаар лэ зохилдуулха хэрэгтэй. «Нэгэ нэгэеэ бү илгагты, нюуртаньшье, ара нюурганданьшье нүгөөдэ хүнөө муу муухайгаар бү дуудагты. Шэдэһэн шулуунтнай өөр дээрэтнай унаха. Үри хүүгэдтэй, үбдэжэ зобохо үрэ зүрхэтэй хүн байгаад, нүгөөдэ хүнөө юундэ доромжолхо юм?»— гэхэшэлэн, һургаалнууд үсөөн бэшэ.

Материализмдашье, идеализмдашье Буддын һургаал харша бэшэ, эдэ хоёрой эгээл эрхим таланудые эблүүлэн холбодог үзэл ха юм. Хубисхалай һүүлээр үнгэрһэн бүхыгөө дуруушааха - гүбди? Үгы бэд даа. Миил Ленин, большевигүүдэй үүсхэһэн бэшэ, харин сагай эрхэзэр, зайлашагүйөөр болохо хубисхал байгаа бшуу. Үнгэрһэн юумэн тэхэрихэ бэшэ, булангирыень хүдэлгэхэ бүри зоной сэдьхэл зэбэрхэ, хёморхо.

Эрдэм ухаанай үндэнэ һууритайшье Буддын һургаал харшалдахагүй. Урдань гансал үзэлэй зүб гэжэ баталгадагдаг байһан сагта иимэ-тиимэ, үндэнэгүй гэхэшэлэн буруушаадаг һааб даа. Үнэндөө тиимэ бэшэ, саашадаа хүргэхэ бүреэ шажанай гүн удхые ойлгохобди. «Нигүүлэсхы сэдьхэлтэй нангин; хүсэтэй юумэн энэ юртэмсэдэ үгы юм»,—гэһэн баталамжые хэн буруушаажа шадаба? Тиимэ хүн олдохогүй.

Энээнһээ уламжалан, урданай засагай зүб гэжэ баталдаг байһан олохон юумэ шэнээр сэгнэхэ саг ерээ. Жэшээ болгон, «хии морин» тухай хэлэе. Энээн тухай дурдахада, «үү татай» гэхэ саг үни һэн гү? Бүхэли арадай бэшэржэ байһан юумэ хии талаһаа абаад, бүдүүлигээр этэржэрхихэ гээшэ болбосоролтой ябадал гү? Үнэндөө «хии морин» гээшэмнай хамаг арюун нангин юумэ һүлдэлһэн дээжын тэмдэг ха юм. «Хии морин — замаймнай залуур, шэрүүн энэ сагта «хии морёо» дээрэ үргөөд ябая!

Иимэ һургаалые шүтэл болгожо абаһан элинсэгүүдтээ баяр хүргэхэ ёһотойбди. 1812 ондо Сонгоол дасанай Нимайлан лама Горячинскын аршаанда амаржа байтараа, Баргажанай Баян-Голһоо зүүлжээ Бургали нютагта ерэжэ, мүргэл хээ һэн ха. Һүүлээрнь энэ ламые Элһэндэ залажа абаашахадань, тэндэнь ехэ уншалга бүтээгээ.

Тэрэ үеэр Һитнайн Дансаран Эгэтэ ошожо, тэндэхи дасанда гүрбан жэл соо нэм үзөөд бусаба. Мүн 1816 ондо Сонгоолой Нимайлан дахин ерэжэ, нютагай зондо түбэд ном заажа захалаа. Тэрээнтэй Сультим Арсаанай гэһэн лама ерэлсээ һэн гэдэг. Тэдэ хитад эм асаржа, хүнүүдые арагдаг, һүүлээрнь оршон тойрон эмэй ногоо бэдэржэ, эм бүтээдэг болобо.

Бургалида Хүрдын сүмэ бодхоогдожо, 1819 он болотор «Юм» гэхэ эзргын хүлгэн сударнууд залагдаже, номоор хүсэд болоһон байна. 1828 он болотор энэ сүмын дэргэдэ дасан бодхоогдожо, арамнайлагдаа һэн. Тиигэжэл баргажан буряадуудай дунда «Буддын шажан үргэнөөр долгэржэ захаһан байгаа.

Энээнэй аргаар Зүүн зүгэй али бүхы талаарга хүргэжэгн эрдэм, соёлдо арад зоной хамжаһаниинь демжаггүй. Нютагай зоной дунда эрхим бэлэдхэлтэй, дээгүүр зиндаатай өөһэдын ламанар бии болоһон байна. Жэшээнь Соодойн лама (Цэдэн Содоев) бүхы Буряад орон соогуур суурхаа һэн. Тэрэ 1881—1886 онуудта Түбэдтэ зурхай, эмнэлгэ шудалһан юм. 1895 ондо Москвада Николай хаениие хан шэнээдэ һуулгаһан ёһололдо хабаадаа. 1908—1911 онуудта Азиин ороннуудаар аяншалаа. Һүүлээрнь Гаргын адагта ажаһуулһан байна. 1916 ондо 71-тэйдээ Сагаан-Нуурай дасанда таалал болоо һэн. Түрэһэн нютаг Элһэндэ шарил дээрэнь субарга табигдаһан юм. Мүн Дэрээнэй Аранжамба Сантабалов гэжэ суутай лама байгаа.

Наһатай зон эдэ ламанарые мэдэхэ, захаа заабариинь дүүргэжэ ябадаг бэлэй. Тиимэһээ мүнөө нютагтаа дасан бодхоохо гэжэ шиидхэхэдээ, урданайнгаа һайхан заншал һэргээхэмнай гээшэ.

Нёдондо намар республикын Министрнүүдэй Совет манай районой һүэглэгшэдэй бүлгэмые тоо бүридхэлдэ абажа, өөһэдын тамга, расчетно счёдтой болоо һэмди. Дасанаймнай проект зохёогдожо, һууринь табигдаа һэн. З. Р. Шалбанов түрүүтэй кооператив барилга хэхэ юм. Тэрэ дуганиие тэдэл бодхоогоо ха юм.

Нютагай хүн зон, хоёр районой нютагай Соведүүдэй, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд манай үүсхэлые дэмжэһэн байна. РАПО, РЭС техникэ, транспортаар хангалгын, зайн галай утаһа таталгын талаар барилгашадта туһа хүргэнэ.

Хурамхаанда дасанай бодхоогдохо тухай мэдээнэй районой, республикын газетэнүүдтэ гарахадань, хүн зон ехэ һайшаагаа, дэмжэлгэ үзүүлхэ тухай мэдүүлээ. Ниислэл хотодомнай Баргажан, Хурамхаанай зон олон гүб даа. Тэдээндэ үшөө дахин хандажа, дасанай жасада хандиб бариха адресыень хэлээд үгэе: с. Кировкан, отделение Агропромбанка, расчетный счет № 70101.

Эбтэй эетэй байжа, бэе бэедээ энхэргэн зөөлэхэнөөр хандажа, Буддэ бурханай һургаалаар һайхан сэдьхэл үйлэдэжэ, буянай хэрэгтэ бүхы һанаагаа зорюулжа, зургаан зүйл хамаг амитанай түлөө бурхад, бодисаданарта мүргэжэ ябая.

Д-Н. ДОНДУПОВ,
Аргатын Буддын шажантанай бүлгэмэй түрүүлэгшэ.

ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ АША ТУҺАДА

Хүдэлмэришэдэй столовонуудта-кондитерска цехүүдые нээжэ, хүдэлмэришэн эхэнэрнүүдые ба тэдэнэй гэр бүлые амтан эдеэгээр хангадаг болохо шухала. Энэ талаар Улаан-Удын прибор бүтээлгын завод яһала оролдолго гаргана. Тэдэнэр япон үйлэдбэрнин тусгаар автомат худалдажа абаад, цех соогоо табиба. Нэгэ часай турша соо 3 мянган хэһэг амтан эдеэ бэлдэхэ автомат-түхеэрэлгын эдэ үдэрнүүдтэ хүдэлжэ эхилхэдэ, тус предприятиин хүнүүдтэехэл һайн болохонь гээшэ.

Прибор бүтээлгын заводой хүтэлбэри анхандаа сайлалга хэдэг (банкетнэ) залаа хүдэлмэришэдэйнгөө аша туһада хэрэглэжэ, кондитерска цехэйнгээ талмайе үргэдхөө һэн.

К. ХУНХЕНОВА.

Үбэлэй үдэр. П. БУРМАКИНАЙ фото.

АМЖАЛТАТАЙ БУСАБА

Дзюдогоор аха наһанай эдиршүүлэй дунда бүхэроссин ехэ мүрысөөн Красноярск хотодо боложо дүүрэбэ.

Энэ ехэ мүрысөөндэ манай республикаһаа Улаан-Удын 19-дэхи һургуулиин һүрэгша Баяр Сакияев хабаадаһан байна. Баяр бүхы уулзалгануудтаа жэгдэ һайнаар барилдажа, финалда гараба.

Минусинск городой һайн бэлэдхэлтэй, барилдаашадтай нютагаймнай хубүүн тэмсэхэдэ, гоё һайхан арга дүрэнүүдые харуулжа, шүүгээ һэн. Баяр Сакияев өөрынгөө шэгнүүртэ түрүү һуури эзэлхэһээ гадна, энэ зүйлөөр спортын мастерта кандидадай нормо дүүргэбэ.

Г. ЦЫРЕНОВ.

СПОРТЛОТО

1991 оной февралиин 24-дэ үнгэрэгдэнэн 8-дахи тиражай дүнгүүдые «Союзспортлото» нэгэдэл согсолбо.

«45-һаа 6-ень тааха спортлото»: 1.374628 билет ороо. Тэрэ тоодо 1990 оной 51-дэхи тиражһаа 1991 оной 9-дэхи тираж хүрэтэр хабаадаһан 10 тиражай 7,813 билет оролсоо. Зургаан номер хэншье таабагүй. Энэ бүлэгэй шүүбэриин мүнгэн — 10.273 түхэриг 9-дэхи тиражай нэгэдэхи бүлэгэй шүүбэридэ оруулагдаха. 9-дэхи тиражай нэгэдэхи бүлэгэй шүүбэри 20.872 түхэриг болобо. Табан номер (36 карточка) тааһан хүнүүд 2.571 түхэриг, дүрбэн номер (1.829 карточка) таагшад — 131 түхэриг, гурбан номер (148 карточка) таагшад 3 түхэриг абаха байна.

«36-һаа 5-ень тааха спортлото»: 19.231424 билет ороо. Табан номер (52 карточка) тааһан хүнүүд — 11.095 түхэриг, дүрбэн номер (6.819 карточка) таагшад 148 түхэриг, гурбан номер (216.260 карточка) тааһан хүнүүд 6 түхэриг абаха.

8-дахи тиражай биледүүдээр, 1990 оной 51-дэхи тиражһаа 1991 оной 8-дахи тираж хүрэтэр хабаадаһан 10 тиражай биледүүдээр шүүбэринүүд мартын 16-да 1991 оной апрелиин 16 болотор түлэгдэхэ.

(ТАСС).

ПРАВДА Бурятии мүнөөдэрэй номерто

ТАСС-ай һүүлэй шэнэ һонин.

Улаан-Удын трамвайн управлениин инженер Ю. В. Ермаковтой А. Субботиной хэһэн хөөрэлдөөн.

«Таһаршагүй холбооной түлөө»—«Туяана» гэжэ өёдолой үйлэдбэриин нэгэдэлэй гол предприятиин хүдэлмэрилэгшэдэй республикын ажалшадта хандалга.

«Уншагша — газетэ — уншагша»— тусхай хуудаһан.

«Буряад үнэн» газетын редакциин коллектив жолоошон Ж. П. Ширеторовтэ эсэгынь, дайнда хабаадагша

ШИРЕТОРОВ
Пурбо Ухиновичай

наһа бараһан ушараар гүнзэгы шаналал гошуудалаа мэдүүлнэ.

Байгша оной мартын 4-дэ 13 сагта Жердевэй үйлсын 90-дэхи гэрэй 60-дахи байраһаа хүдөөлүүлэгдэхэ.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

7.30—«Россия» гэжэ гүрэнэй республиканска ансамблиин концерт. 7.55 — Мультфильм. 8.15 — «Бултанай эрхилхэ спорт». 8.30 — Ритмическэ гимнастика. 9.00 — Үглөөнэй хүхюу зугаатай программа. 9.30 — Манай саад. 10.00 — Шэнэ һониной албан. 10.15 — М. Горькиин нэрэмжэтэ киностудиин 75 жэлэй ойдо. «Евдокия» — уран һайхалай фильм (1961 он). 11.55 — Үглөөнэй одон. 12.55 — ЦТ-гэй алтан жасаһаа. А. Н. Островский «Доходное место» — фильм-зүжэг. 15.30 — «Бурда моден» дурадхана.. 16.00 — Шэнэ һониной албан. 16.15 — Дуу хадуужа аба. 16.30 — Вологдын газар нютагай искусство. 17.15 — Уласхоорондын һонин. 18.00 — А. Чайковскиин хүгжэм. 18.20 — «Харагшадта һайшаагдаһанай түлөө шанда хүртэхын түлөө» — кинофестиваль. 18.50— Мультфильм. 19.45 — Наркомани болон наркобизнестэй тэмсэхэ улаасхоорондын ассоциаци Түбэй ТВ-тэй хамта «Нэгэ үдэр наркотиггүйөөр» гэһэн программа дурадхана. 22.00 — «Время». 22.45 — «Убийство в ночном поезде» — уран һайханай фильм. Түрүүшынхиеэ харуулагдаха. 01.00 — 02.15— Забһарлал. 03.05 — «Жили-были» — баримтата фильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.20 — Архангельск хотын хүүгэдэй уран һайханай коллективүүдэй концерт. 9.50— —«Три стерляди в голубом небе» — баримтата телефильм. 10.30 — Ород хэлэн. 11.00 — М. Ю. Лермонтовэй хуби заяан тухай баримтата телефильм. 11.50— Бултаниие хүмүүжүүлхэ тухай дамжуулга. 12.50 — Мультфильм. 13.30 — Союзна республиканууудай кинопублицистикэ. «Старицкий излом» — баримтата телефильм. 13.50 — Джаз хүгжэм тухай. 15.00 — «Хани барисаан» — видеоканал. 18.30 — «Плюс одиннадцать» —видеоканал (Забһарлалданы — «Амгалан нойрсогты, багашуул!»

Телевидени

1991 оной МАРТЫН 4-һоо 10 ХҮРЭТЭР

Понедельник, 4

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «Үглөө». 10.00 — Экономикын талаар шэнжэлэл. 10.20 — Футболой шэнжэлэл. 10.50 — Мультфильмнүүд. 11.25 — «Ночевала тучка золотая» — уран һайханай фильм. 13.00— Шэнэ һониной албан. 13.15 — Баримтата фильм. 13.30 — Алла Бояновагай концертдэ. 16.00 — Экономикын талаар шэнжэлэл. 16.15 — «Ставка больше, чем жизнь» — олон серитэй уран һайханай фильм. 16-дахи фильм «Операция «Дубовый лист». 17.10 — «Кто косит ночью»— баримтата фильм. 17.40 — Европын «Барокко» оркестрэй концерт. 18.15 — Мультфильм. 18.30 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 19.30 — «Мне от любви покоя не найти» гэһэн дамжуулга. 20.15 — Футболой шэнжэлэл. 20.45 — «Ищите женщину» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00— Время. 22.45 — Агаарай долгиндо — хүгжэм. 00.50 — Техническэ забһарлалга. 02.15 — Уласхоорондын шэнэ һонин. 02.30 — «Замкнутый круг» — уран һайханай фильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 8.00 — Хэрэг ябуулагшадай үглөө. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35 Физикэ. 9-дэхи класс 10.05 — Итальян хэлэн. 11.05 — Адам Смидэй мүнгэн зоорь. 11.40, 12.35 — Биологи. 7-дохи класс. 12.10— Хилээмэн тухай. 13.05 —«Среда обитания» — уран һайханай фильм. 14.15 — «Приглашение к празднику» — уран һайханай фильм. 15.15 — РСФСР-эй арадай артистка Ольга Воронец дуулаха. 15.35 — «Кухниин хоерэлдөөн гэхэ гү, апи жаргалтай эхэнэрэй монолог». БТВ 17.30 — Уран һайханай - публицистическэ «Лад» видеоканал: редакционно почто; И. К Калашниковай 60 жэ... хар-Шэбэрэй районой ... низм» колхозой уран ... бүлгэмдэ хабаадагша... церт. 19.00 — Байгал... «Лад» видеоканалай ... лэл: редакционно почт... ква ба Ленинград хот... ерэһэн Бүгэдэ бүряд... сьездын делегадуудтай... дөөн; балет тухай. 20.3... носхолнууд. МОСКВА... «Амгалан нойрсогты, ба... 21.15 — Фристайл. Дэ... бок. 22.00 — Время. ... «Дезертир» — уран ... фильм. 00.10 — «Ша... 01.25 — Концерт.

Вторник, 5

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «Үглөө». 10.00 — Шухала асуудалаар репортаж. 10.20 — «Девушки в кимоно» — баримтата фильм. 10.45 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 11.45 — «Ищите женщину» — уран һайханай фильм 1-дэхи сери. 13.00 — Шэнэ һониной албан. 13.15 — СССР-эй Гостелерадиогой ород дуунай академическэ хоорой концерт. 16.00 — «Ставка больше, чем жизнь» — олон серитэй уран һайханай фильм. 17-дохи фильм. «Встреча». 16.55 — Л. Бетховеной, Ф. Шопенэй фортепианна зохёолнууд. 17.40 — Хүүгэдэй хүгжэмтэ клуб. 18.30 — Дэбжэлтэ. Мэдээсэл. Соносхол. 19.00 — Шэнэ һониной албан. 19.15 — Һайхан зантай, арюун зүб ябадалтай зандаа үлэһэн хүнүүдэй хүшэр хүндэ хуби заяан тухай. 20.00 — «ВИД» дурасхана. 20.50—«Ищите женщину» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 22.00 — Время. 22.45 — Шухала асуудалаар репортаж. 23.00 — Литературно-уран һайханай фильм «Үгэ» программа. 00.30 — С. Есениной шүлэгүүдээр найруулагдаһан 5 дуу И. Кобзон гүйсэдхэхэ. 00.50 — Техническэ забһарлалга. 02.15 — Уласхоорондын шэнэ һонин. 02.30 — Шэнэ жэлэй һаиндэрэй дамжуулга. (Декабриин 31-нэй дамжуулга дабтагдаха).

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Автопортрет. 9.35, 10.35 — Физикэ. 11-дэхи класс. 10.05, 11.05 —Француз хэлэн. 11.35, 12.35 — Географи. 7-дохи класс. 12.05 — «Эжы, аба бидэ гурбан». 13.05 — «Дезертир» — уран һайханай фильм. 14.30 — Баримтата фильм. 15.05 — Ритмическэ гимнастика. БТВ. 17.30—Мультфильмнүүд. 18.30 — Экономикын талаар «Пульс» видеоканал :МНРП-гэй 70 жэлдэ; хүдөөгэй ажал хэрэгүүд; саашаа... яажа ажаһуулхаб... Байгал. 19.20 — «Пуль... каналай үргэлжэлэл: ... нууд, үйлэ хэрэгүүд... бухы юумэн хүнэй аш... түрэл дайда. 20.00 — (буряадаар). 20.10 — ...нарын һаиндэртэ зор... жа, Ивалгын дасанда... хурал. 21.10 — Сонс... Москва. 21.20—«Амгал... согты, багашуул!» 21.3... холнууд. 21.40— Ча... чаэ! 22.00 — Время. ... Белорус хүргэжэй 23.25 — Футболоор ... кубок. ЦСКА — ... (Минск). 02.20—«Отк... —баримтата фильм.

Среда, 6

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «Үглөө». 10.00 — Шуран бэрхэ курьер. 10.15 — Хүүгэдэй хүгжэмтэ клуб. 11.05 — «Таанад энээнике хэжэ шадахат». 11.50 — «Ищите женщину» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 13.00— Шэнэ һониной албан. 13.15 — Литературно - уран һайханай «Үгэ» дамжуулга. 14.45 —Чемпионуудтай хамта. 16.00 —Шуран бэрхэ курьер. 16.15—«Ставка больше, чем жизнь» —олон серитэй уран һайханай фильм. 18-дахи фильм. 17.10 — Аргентинын гитарист Мигель Жироле наадаха. 17.50 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 18.50 — Марко Ланцада зорюулагдака. 20.00— Шэнэ һониной албан. 20.15 — Мультфильм. 20.25 — «Приключения Квентина Дорварда, стрелка королевской гвардии» — уран һайханай фильм. 22.00 — Время. 22.45 — Лариса Рубальская танике урина. 00.50 —02.15 — Техническэ забһарлалга. 02.30 — «То мужчина, то женщина» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 03.35 — Танике опереттэ урина.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Байгаали шэнжэлгэ. 2-дахи класс. 10.05, 11.05 — Немец хэлэн. 11.35, 12.35 — Хүгжэм. 5-дахи класс. 12.05 — Элүүр энхэ байлга. 13.05 — «Будни и праздники Серафимы Глюкиной» — уран һайханай фильм 1-дэхи сери. 14.15 — Хүгжэмтэ абокемент. 15.05 — Л. Н. Толстой. Һүүлшын үдэрнүүд. 16.00 — «Гэр бүлын фольклорно «Эмун» ансамбль. БТВ. 17.30 — Залуушуулай «Икс» видеоканал: хүүгэдэй саг; мэдээсэлэй дамжуулга; мультфильм. ... Байгал. 19.20 — «Ик... каналай үргэлжэлэл: ... леконкурс; студиин ... Зүүнэй оронуудай ба... да дуратайшуулда. 20... носхолнууд. МОСКВА... «Амгалан нойрсогты, ба... шуул!» 21.15 — Итам... рументальна ансамбл... ха. 22.00 — Время. 22... вет хүргэжэмэй шэлэгэ... даһанууд. 23.45 — Ар... га дуунууд. 23.55 — ... Европын чемпионууд... «Спартак» (Москва) — (Мадрид).

Четверг, 7

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30 — «Үглөө». 10.00 — Чемпионуудтай хамта. 10.20 — Футболоор Европын кубок. 12.00 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.00 — Шэнэ һониной албан. 13.15 — Футболоор Европын кубок. 14.55 — Уншагша ба ном. 16.00 — Баримтата фильм. 16.15 — Мультфильмнүүд. 16.40 — Эжы, аба бидэ гурбан. 17.10 — «16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 17.55— Мультфильмнүүд. 18.35 — Таджигай фольклорно ансамблиин концерт. 19.15—Футболоор Европын кубогууд. «Динамо» (Киев) — «Барселона» (Испани), «Брондбю» (Дани)— «Торпедо» (Москва). 21.55 — МАРТЫН 8-НАЙ ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ УЛАСХООРОНДЫН ҮДЭРТЭ ЗОРЮУЛАГДАҺАН БАЯРАЙ СУГЛААН. ССР Союзай ГүрэнэйЕхэ театрһаа дамжуулагдаха. 23.30 — Время. 00.15 — А. Чайковский. Концерт. 00.50 — Техническэ забһарлалга. 02.20 — Уласхоорондын шэнэ һонин. 02. 35 — «ПИ» тэмдэгтэй. 03.35 — «То мужчина, то женщина» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 04.40 — Баримтата фильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15, 10.25 — Баримтата фильм. 9.35, 10.45 — Байгаали шэнжэлгэ 2-дохи класс. 9.55, 11.05 — Испан хэлэн. 11.35, 12.35 — Оршон тойронхи дэлхэймнай. 1-дахи класс. 11.55 — Адам Смидэй мүнгэн зоорь. 12.55 — «Будни и праздники Серафимы Глюкиной» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 14.10 — «Фронтовые подруги» — концерт-очерк. 14.30 — Баримтата фильм. 14.45 — П. Ершов. «Конек-Горбунок». БТВ. 17.30 — Спектр видеоканал: эхэнэрнүүд туг... нэрнүүдтэ. 19.00 — ... 19.20 — «Спектр» ... лай үргэлжэлэл. 20.0... гал (буряадаар). 20.10 — ...тр» видеоканалай ... МОСКВА. 21.00 — ... нойрсогты, багашуул!... Пермиин телестудиин ... га. 21.45 — «Марта, ... уран һайханай фильм ... ни). 23.15 — Автосп... — Время. 00.15 — ... ка» — баримтата фи... — Гүрэнэй Н. Осипо... жэтэ ород арадай ... скэ оркестрэй конц...

Пятница, 8

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ УЛАСХООРОНДЫН ҮДЭР

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Шэнэ һониной албан. 9.20 — Концерт 9.50 — Мультфильмнүүд. 10.30 — Бүхэроссин нэгэдэхи «Россин дуушад» гэһэн телерадиоконкурсын лауреадуудай концерт. 11.30—Баримтата фильм. 11.45 —«Большой симфонический оркестр. 60-ый сезон. Гастроли» — уран һайханай фильм. 12.55 — Гэрэй сэсэгүүд. 13.10 — Андрей Мироновой зохёохы ажал ябуулга тухай уран һайханай баримтата фильм. 14.25 — Уран шүлэгэй хүгжэмтэ найруулга. 14.55 — «Соломенная шляпка» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 16.00 — Шэнэ һониной албан. 16.15 «Соломенная шляпка»— уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 17.20 — А. Вивальди. «Жэлэй дүрбэн саг». 17.50 — Мультфильм. 18.15 — «Дуун—91». 19.30 — Наада зугаанай дамжуулга. 20.40 — «Вид» дамжуулга. Эхэнэрнүүд ба экономико. 20.55 — «Анютины глазки и барские ласки» — уран һайханай фильм. 22.00 — Время. 22.45 — Эстрадно - циркын дамжуулга. 00.50 — 02.20 — Техническэ забһарлалга. 03.05 — «Вид» дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Мультфильмнүүд. 9.40 — Яхадай-Соха ССР-эй хатарай гүрэнэй ансамблиин концерт. 10.25 — Синхронно тамаралга. «Советская женщина» журналай шаигай түлөө улаасхоорондын мүрысөөн. 11.10 — «Украли добру» — үхибүүдтэ фильм. 12.20 — Концерт. 12.30 — КВН. Тюменьдэ үнгэргэдэһэн КВН-нэй ко... дай бүхэсоюзна 11 ... 14.35 — «Плюс таб... Киносерпантин 16.30 ... нэ». 17.35 — Соносхо... дээсэлнүүд. 17.40 — ... фильмнүүд. 17.55 — ... гээр СССР-эй чемпио... так»—«Крылья Совет... — «На земле этой ... баримтата фильм. 20... син парламентын ... 21.00 — «Амгалан ... багашуул!» 21.15 — ... пантин. 22.00 — Вр... — «Возвращение Б... — уран һайханай ...

Суббото, 9

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Шэнэ һониной албан. 9.15 — «Бултанай эрхилхэ спорт». 9.30— Мультфильмнүүд. 9.45 — Үглөөнэй наада зугаанай дамжуулга. 10.15 — «Газар — манай хамтын гэр». 10.45 — Бүхэроссин нэгэдэхи «Россин дуушад» гэһэн телерадиоконкурсын лауреадуудай концерт. 11.45 — «Живая вода» — баримтата фильм. 13.05 — Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 13.15 — Мультфильм. 14.00 — Баледэй артистнуудай концерт. 14.35 — Бүхы хүнүүд циркдэ дуратай. 15.15 — Таанад энээнике хэжэ шадахат. 16.00 — Шэнэ һониной албан. 16.15 — «Как вырвать зуб у кита» — уран һайханай фильм. (Чехо-Словакиг). 17.50—Патрисия Каас. 19.00 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.45 — Мультфильмнүүд. 20.10 — «Дежа вю» — уран һайханай фильм. 22.00 — Время. 22.45 — Гоё даа. 00.45 — 02.20 — Техническэ забһарлалга. 02.50 — «Вид» танилсуулна. 03.50 — «Повод» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15— Скрипичнэ хүгжэмэй концерт. 9.50 — «Как я был самостоятельным» — үхибүүдтэ фильм. 10.10—Мультфильм. 10.30 — «Экспозиция» — баримтата фильм. 11.00 — «Таанадта дуу дуулажа үгэхэб». 11.30 — «Плюс одиннадцать» гэһэн видеоканал. 15.00 — «Хани харилсаан» — видеоканал. Эхэнэрнүүдэй улаасхоорондын үдэртэ зорюулагдаһан ... дамжуулга. 18.30 — ... летикээр дэлхэйн ... 19.30 — «Три стерляди в голубом поле» — баримтата фильм. 20.15 — «Гэр бүлэй программа. 21.15 — «Уулга зо... нойрсогты, багашуул!» ... «Константин Великий» — ... баримтата фильм. 22.00 — ... мя. 22.45 — Хоккейгай ... эй чемпионат. «Динамо-Москва» — «Химик». 00.... тишье» — уран һайханай ... фильм. 1-дэхи, 2-дохи ... — «Александр—Шо...

Воскресени, 10

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА 9.00 — Шэнэ һониной албан. 9.15 — Ритмическэ гимнастика. 9.45 — «Спортлотогой» тираж. 10.00 — «Эртэ үглөөнһөө». 11.00. — «Эсэгэ орондоо алба хэнэ». 12.00 — Үглөөнэй наада зугаанай дамжуулга. 12.30 — «Аяншалагшадай клуб». 14.00 — «Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд». 15.00 — Хүргэмэтэ киоск 15.30 «Веди» программа. 16.00 — Шэнэ һониной албан. 16.15 — «Марафон» — 15», 17.20— Воскресениин променад-концерт. 19.10 — Уолт Дисней дурадхака. 20.00 — «Кошачьи радости» — баримтата фильм. Мультфильм. 20.50 — «Мистер Робинзон Крузо»— уран һайханай фильм. (США). 22.00 — Время. 22.35 —СССР-эй арадай артистка Елена Образцова. 00.45 — Техническэ забһарлалга. 02.20 — Бальна хатар гүйсэдхэгшэдэй улаасхоорондын II конкурс. 03.40 — «Повод» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — «Зарядкада зогсогты». 9.15 — Баримтата фильм. 9.25 — «Опасный груз», «Дрессировщики», — үхибүүдтэ фильмүүд. 10.00 — Кремлиин комендатурын жэшээтэ оркестр таниие урина. 10.40— Спидвей Дэлхэйн чемпионат. 11.10 — НБА-гай мэргэжэлтэ баскетбопистнуудай дунда США-гай чемпионат 12.10 — «Булагуудь». 12.35 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 13.35 — Уран зохёолшо - сатирик Михаил Задорновой хабаадалгатай дамжуулга. 15.10— Мультфильм. 15.25 — «Вызываем кинолога с собакой» — баримтата фильм. 16.00 — ... ламентын мэдээсэл. «Плюс одиннадцать» ... нал. 19.45— Хүнгэ... дэлхэйн чемпионат. Соносхолнууд. ... 20.50 —«Амгалан ... багашуул!» 21.05 ... Т. Филимоновагай ... тай хүргэжэмтэ дамж... —Время. 22.45 — ... баяануудай ансамбл... 23.00. — Футболоо... чемпионат. ЦСКА — ... лист». 00.50 — Авто... видени.

Эмхидхэн байгуулагшад: Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, КПСС-эй Буряадай республиканска ком...

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный— 2-54-54, редакторай орлогшонорой —2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин —2-50-52, секретариадай —2-06-76, таһагууд: партийна ажабайдалай ба пропагандын —2-60-91, 2-56-23, промышленностиин ба